

ÄMNE: Socialt arbete, C- kurs: Rättsvetenskaplig samt psykosocial inriktning

HANDLEDARE: Ingrid Byberg

ABSTRAKT: Syftet med den här uppsatsen är att ge en bild av anhörigas upplevelser av att leva med någon som verkställer ett fängelsestraff i hemmet med fotboja. Vi har i vår teoretiska del tittat på intensivövervakningens tillkomst och utveckling, med fokus på den svenska modellen. Sedan verkställigheten infördes i Sverige 1994 har den genomgått ett antal förändringar som bl.a. har resulterat i en utvidgad målgrupp. Målgruppen inkluderar idag både de som får fotboja istället för ett kortare fängelsestraff (IÖV) samt de som får fotboja i slutet av ett längre fängelsestraff (IÖV-utsluss). Huvudsyftet med verkställigheten är att minska de negativa konsekvenserna av anstaltsplaceringar. En annan orsak till att denna typ av straffverkställighet infördes i Sverige var att minska kostnaderna för kriminalvården. Vår empiriska undersökning består av sex kvalitativa intervjuer. Undersökningen är explorativ och fokuserar på olika frågeområden som återspeglar anhörigas upplevelser i vardagen under verkställigheten med fotboja. Vi har analyserat resultaten utifrån tidigare forskning och systemteori. Undersökningen visar att verkställigheten i hemmet blev jobbigare för de anhöriga än vad de hade förväntat sig. En slutsats vi drar är att de anhöriga har ett behov av stöd som inte har bemötts. Nackdelar som framkommer är stress över att hålla tidsschema, att de anhöriga fick anpassa sina liv efter den dömda samt omständigheter kring nykterhetskontrollerna. Fördelar som framkommer är att anhöriga ser det som positivt att de dömda får vara hemma, kan behålla relationer och arbete, positiva hembesök från kontrollörer samt nykterhetskontroller.

NYCKELORD: PÅFÖLJD, INTENSIVÖVERVAKNING MED ELEKTRONISK FOTBOJA, FRIVÅRD, ANHÖRIGAS UPPELVELSER

TITEL: FOTBOJA I HEMMET – VEM BLIR EGENTLIGEN STRAFFAD?

FÖRFATTARE: MONICA ANDERSSON
INGER GÖRANSSON

DATUM: JUNI 2006

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING.....	4
1.1 BAKGRUND.....	4
1.2 SYFTE.....	5
1.3 AVGRÄNSNING.....	5
1.4 METOD FÖR LITTERATURSÖKNING.....	5
1.4.1 Urval.....	6
1.5 METOD FÖR DATABEARBETNING.....	7
1.6 FORSKNINGSETIK.....	8
1.7 VALIDITET OCH RELIABILITET.....	8
2. EN TEORETISK ÖVERSIKT AV INTENSIVÖVERVAKNING MED ELEKTRONISK FOTBOJA	9
2.1 LAGAR SOM REGLERAR INTENSIVÖVERVAKNING.....	9
2.2 FRAMVÄXTEN AV INTENSIVÖVERVAKNING I SVERIGE.....	10
2.2.1 Brottsförebyggande rådets utvärdering av försöksverksamheten.....	10
2.2.2 Brottsförebyggande rådets utvärdering av den utvidgade försöksverksamheten ...	11
2.2.3 Utvidgning av målgruppen för IÖV.....	12
2.3 FRAMTIDA ANVÄNDNINGSSOMRÅDEN OCH TEKNIKFÖRBÄTTRINGAR AV FOTBOJEVERKSAMHETEN	12
2.4 INTENSIVÖVERVAKNING I ÖVRIGA EUROPA.....	13
2.5 TIDIGARE FORSKNING OM ANHÖRIGAS UPPLEVELSER.....	15
2.5.1 Brottsförebyggande rådet (2004) Sverige.....	15
2.5.2 Dodgson, Goodwin & Howard (2001) England.....	16
2.5.3 Gibbs & King (2001) Nya Zeeland.....	17
2.6 FAMILJEN UR ETT SYSTEMTEORETISKT PERSPEKTIV.....	17
3. EMPIRISK STUDIE GÄLLANDE ANHÖRIGAS UPPLEVELSER AV INTENSIVÖVERVAKNING.....	18
3.1 PRESENTATION AV INTERVJUPERSONERNA.....	18
3.2 KVALITATIV ANALYS – INTERVJUREDOVISNING.....	21
3.2.1 Brottet och domen.....	21
3.2.2 Förväntningar.....	23
3.2.3 Relationen.....	26
3.2.4 Barnen.....	29
3.2.5 Praktiska arbetet hemma.....	30
3.2.6 Ditt yrkesarbete.....	31
3.2.7 Ekonomi.....	32
3.2.8 Släkt och vänner.....	33
3.2.9 Fritid/intressen.....	34
3.2.10 Kontrollerna.....	35
3.2.11 Utrustningen:.....	36
3.2.12 Frivården.....	37
3.2.13 Övrigt.....	41
3.3 ANALYS UTIFRÅN SYSTEMTEORI.....	42

5. KÄLLOR..... 47

BILAGA 1: Intervjuförfrågan

BILAGA 2: Intervjumanual

BILAGA 3: SFS, (1994:451).Lag om intensivövervakning med elektronisk kontroll och
SFS, (2005:981) Lag om ändring i lagen (1994:451) om intensiv
övervakning med elektronisk kontroll.

BILAGA 4: SFS, (1974:203).Lag (1974:203)om kriminalvård i anstalt 33,33A,33B §§

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Elektronisk övervakning som hjälpmedel vid verkställighet av straff började användas i USA i början av 1980-talet. Tekniken är baserad på radiokommunikation och möjliggör att elektroniskt kontrollera att den dömda finns på en viss plats t.ex. i sin bostad.

I Sverige har elektronisk övervakning, här kallad intensivövervakning eller IÖV, använts sedan 1994. Den infördes då på försök som ett sätt att verkställa korta fängelsestraff utanför anstalt (upp till två månader). Internationellt benämns korta fängelsestraff utanför anstalt för front-door. Från den 1 januari 1999 permanentades försöksverksamheten i Sverige och fängelsestraff upp till tre månader kunde verkställas genom intensivövervakning. Den 1 oktober 2001 inleddes en försöksverksamhet som gjorde det möjligt för långtidsdömda att verkställa de sista månaderna av sitt fängelsestraff utanför anstalt med fotboja. I Sverige benämns detta IÖV-utsluss, internationellt kallas det för back-door. Den 1 april 2005 utvidgades båda intensivövervakningsformerna. Detta innebär att dömda kan få fotboja upp till och med sex månader, både istället för fängelsestraff (IÖV) och i slutet av anstaltstiden (IÖV-utsluss).

Under senare år har elektronisk övervakning fått en kraftig utbredning i Europa och tekniken används i ett tiotal länder. Till skillnad från vad som gäller i Sverige används där tekniken mest för att slussa ut intagna från långa fängelsestraff. I Sverige fattar kriminalvården beslut om vilka personer som ska beviljas fotboja och ansvarar även för verkställigheten. Påföljden används främst för dem som har korta fängelsestraff och den genomsnittliga verkställighetstiden för dem som påbörjade IÖV under 2003 var 31 dagar (KrimNet, kriminalvårdstyrelsen).

Grundtanken bakom intensivövervakning är att minska de negativa effekterna av fängelsestraff. De grundläggande krav som måste uppfyllas för att beviljas IÖV är att den dömda har bostad med elektricitet och telefon. IÖV måste även innehålla någon form av behandling eller påverkansprogram. Vidare måste den dömda även ha en godtagbar sysselsättning på minst halvtid samt helt avstå från alkohol och droger under verkställigheten. Grundtanken är att så många som möjligt av dem som ansöker om fotboja och som uppfyller dessa krav ska kunna få fotboja. Ingen särskild riskbedömning görs av de sökande. Om eventuell sammanboende inte lämnar sitt samtycke avslås ansökan om intensivövervakning och detta lägger ett stort ansvar på de anhöriga.

Under vår socionompraktik inom frivården i Östersund blev vi intresserade av intensivövervakning, allmänt kallad fotboja. Vi fick möjlighet att följa och besöka ett flertal klienter vilka verkställde sina fängelsestraff i hemmet med fotboja. Vid de besöken träffade vi även de dömdas familj, vilket bidrog till en del frågor hos oss. Vi tyckte oss se tendenser till att de anhöriga blev väldigt delaktiga och tog ansvar för genomförandet av verkställigheten i hemmet. Hur blir vardagen förändrad för den dömdes familj och hur har de upplevt förändringarna? Det är ju egentligen tingsrätten som dömer till fängelse, men i dessa situationer blir det den anhöriges ansvar att genom sitt medgivande besluta om verkställigheten ska ske på anstalt eller i hemmet. Hur många anhöriga har egentligen hjärta och mod att säga nej? När man tänker på hur familjemedlemmar är beroende av varandra så drar vi paralleller till ett systemteoretiskt tänkande. Vi kommer därför att koppla våra resultat i analysdelen till systemteori. Vårt intresse väcktes även för tankarna bakom lagstiftningen

samt utvecklingen från försöks- till permanent verksamhet.

Vi tror att det är viktigt för frivårdspersonal, som handhar intensivövervakning med fotboja, att få en djupare kännedom om anhörigas situation. Detta för att förhandsinformationen till anhöriga ska bli så utförlig som möjligt för att undvika att anhöriga ger sitt samtycke till verkställighet av intensivövervakning i hemmet utan vetskap om vad detta verkligen innebär.

1.2 Syfte

Vårt syfte med denna undersökning är att ge en bild av anhörigas upplevelser av att leva med någon som verkställer ett fängelsestraff i hemmet med fotboja.

Frågeställningar

1. Förändras vardagliga arbetsuppgifter för anhöriga till någon som har fotboja?
2. Förändras relationen paret emellan under fotbojetiden?
3. Hur upplever anhöriga kontakten/relationen med frivårdsinspektörer och kontrollanter?
4. Hur påverkas barn av att en förälder verkställer ett straff med fotboja?

1.3 Avgränsning

Vi har valt att begränsa oss till anhöriga vars partner verkställt ett fängelsestraff med IÖV, och därmed uteslutit anhöriga vars partner verkställt med IÖV-utsluss.

1.4 Metod för litteratursökning

Vi har sökt på Kriminalvårdsstyrelsens intranät och hemsidor. De sökord vi använde oss av var ”fotboja” och ”intensivövervakning med elektronisk kontroll”. Antalet träffar vi fick fram var tolv stycken och utav dem valde vi en rapport som heter Elektronisk övervakning; teknik och applikation. De övriga rapporterna innehöll ingen relevant information för vår uppsats.

Vi har sökt litteratur på läns- och mittuniversitetets bibliotek i Östersund. Där fann vi förarbeten till den svenska lagstiftningen gällande intensivövervakning samt utvärderingar av försöksverksamheterna som pågått i etapper i Sverige sedan 1994. Vidare sökte vi via Internet i databasen *Academic Search Elite* och fick inga träffar när vi använde de internationella benämningarna för Intensivövervakning (Front-door) eller Intensivövervakning-utsluss (Back-door). Vidare sökte vi med sökorden front-door och back-door i databaser som *Swets Wise* (fyra träffar, alla inom psykiatri) och *Social Services Abstracts* (16 träffar, de flesta gällande psykiatri) och fann där heller inga passande forskningsrapporter.

I databasen *Riksdagen Dokument* fann vi, med hjälp av sökordet intensivövervakning, tre promemorior som Justitiedepartementet givit ut vilka passade in i vår uppsats. Dessa promemorior fanns även i databasen *Rättsbanken* samt på Internet under www.Riksdagen.se. I *Rättsbanken* fann vi även lagtexten vi behövde gällande intensivövervakning med elektronisk kontroll SFS 1994:451, Lag om ändring i lagen(1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll (SFS 2005:981) samt Lag om kriminalvård i anstalt (SFS 1974:203). I databasen *Presstext* fick vi hela 375 träffar på sökorden intensivövervakning och fotboja men vi hittade ingen artikel som passade vårt arbete. På Brottsförebyggande rådets hemsida www.bra.se fann vi under rubriken publikationer nio träffar på vårt sökord, intensivövervakning, av vilka vi har använt oss av fyra rapporter som innehöll relevant information för vår uppsats. På kriminalvårdsverkets hemsida www.kvv.se har vi hittat de

författningssamlingar vi använt i vårt arbete (KVVFS 2004:11 och KVVFS 2004:13).

Under vår sökning upptäckte vi att det fanns få utvärderade forskningsrapporter om anhörigas situation. När vi letade efter tidigare utländsk forskning, använde vi oss av sökorden electronic monitoring AND relatives. De få rapporter vi hittade handlade om fotbojeklienterna själva och deras upplevelser. Det enda material vi hittade om anhöriga var utgivet av BRÅ, så tog vi kontakt med Inka Wennberg på BRÅ. Hon arbetar på uppdrag av regeringen med forskning om intensivövervakning. Där fick vi tips om var vi skulle söka efter utvärderat material. Vi gick in på www.probation.homeoffice.gov.uk/output/page137.asp#research och där fann vi under Findings olika numrerade utvärderingar, av vilka vi valde HORS 222 som heter; electronic monitoring of released prisoners: an evaluation of the home detention curfew scheme.

Vidare upplyste Inka Wennberg (BRÅ) oss om en forskare vid namn Marc Renzema vid Kutztown University, USA. Vi gick in på hans hemsida och skickade en förfrågan via mail om tips på tidigare forskning om anhöriga. Redan dagen därpå fick vi tips på utvärderat material, via bib; e-journals där vi fick 1112 träffar på olika journals. Utav dessa valde vi Criminal Justice och sedan PDF and Abstracts. Därifrån valde vi år 2003, och sedan volym tre. Under volym tre fick vi upp nio olika artiklar och utav dem valde vi en artikel som heter; Home detention with electronic monitoring: the New Zealand Experience, vilken är skriven av Anita Gibbs & Denise King. Renzema tipsade oss även om Ma Donna Maidment, assistant professor vid University of Guelph, Kanada. Vi skickade en förfrågan till henne via mail men vi fick tyvärr inget svar.

När vi skulle planera vår empiriska studie enades vi om att använda oss av kvalitativa intervjuer. Då ämnet är tämligen utforskat så kan kvalitativa intervjuer bidra till att ge en mer detaljerad bild av anhörigas upplevelser. Vi funderade även på att använda enkätundersökning. Detta valde vi dock bort eftersom det inte är möjligt att ställa följdfrågor och man kan också gå miste om känslöytringar, kroppsspråk, dolda budskap mm. Vi hade vissa frågeområden med fasta frågor som vi ville ha svar på men lämnade även möjlighet för fritt berättande, så kallad semistrukturerad intervju. Inför intervjuerna formulerade vi en intervjumanual (se bilaga 2) med frågeområden anpassade efter vårt syfte med uppsatsen. Eftersom vi under vår praktik på frivården fått viss kännedom om anhörigas upplevelser, underlättade det för oss i formulerandet av intervjufrågor samt i följdfrågorna under intervjuerna.

1.4.1 Urval

Vi valde att använda oss av ett självselektivt urval och målet var att hitta anhöriga till klienter dömda till den nyligen förlängda strafftiden för fotboja, fyra till sex månader. Urvalet baserade vi bland annat på en förfrågan vi fick från BRÅ om att använda våra resultat, eftersom de för tillfället också utvärderar denna målgrupp på uppdrag av regeringen. Att hitta intervjupersoner till denna målgrupp visade sig inte vara möjligt, eftersom få anhöriga visade intresse för att delta överhuvudtaget. Ett annat mål vi hade med vårt urval var att få med någon manlig intervjuperson, någon med småbarn hemma, någon som haft en anhörig som slussats ut från anstalt med fotboja samt någon förälder som levt med ett vuxet barn som haft fotboja. Tyvärr så lyckades vi inte få med någon ur dessa grupper heller. Som urvalsmetod valde vi till en början att skicka ut förfrågan per brev (se bilaga 1) via frivården i Östersund och Stockholm. Sammanlagt skickades 65 förfrågningar ut till de dömda för att sedan vidarebefordras till deras anhöriga. Där fick vi endast ett positivt svar och därefter ytterligare tre efter en del påtryckning och övertalning från kriminalvårdsinspektörerna i Östersund. Trots övertalning av dessa personer gav intervjuerna tillfredsställande resultat och vi bedömer

att dessa inte skiljer sig från de andra intervjuerna. Då vi önskade ytterligare två intervjupersoner så provade vi att lägga ut en förfrågan på Mittuniversitetets hemsida. Detta resulterade i två svar. Vi måste även nämna att vårt urval inte speglar fördelningen i verkligheten. Över 50 procent av alla verkställigheter med fotboja är straff för rattonykterhet, men i vår studie uppgår de endast till en tredjedel. Vi undrar också hur representativt vårt urval är då våra intervjupersoner överlag uttrycker negativa åsikter angående verkställigheten. Kan de anhöriga som varit positivt inställda valt att inte delta?

1.5 Metod för databearbetning

Vi har genomfört en explorativ studie i form av sex djupintervjuer, där tre av intervjuerna skedde genom personligt möte medan resterande tre skedde via telefon, detta på deras egen begäran. De personliga intervjuerna genomfördes på allmän plats i deras respektive bostadsort. Om vi hade fått önska så hade vi valt att göra alla intervjuerna genom personligt möte, detta för att grundförutsättningarna för intervjuerna skulle vara lika. Telefonintervjuerna har förmodligen inneburit att vi missat känslouttryckningar och kroppsspråk som hade kunnat leda till följdfrågor. Vi tycker dock att telefonintervjuerna fungerade bättre än väntat även om en av intervjupersonerna hade väldigt korta svar som hon inte var villig att utveckla.

Det kan inte uteslutas att intervjupersonerna svarat i förhållande till vad de trodde att vi förväntade oss, s.k. intervjuareffekt. Det kan heller inte uteslutas att eventuella minnesfel påverkat våra resultat särskilt då två av intervjupersonerna beskriver upplevelser som skedde för sju respektive åtta år sedan (Halvorsen, 1992). Alla intervjuer spelades in på band. Detta gjordes för att inte missa viktig information och dessutom kunde vi lättare fokusera på intervjupersonen. Att banta intervjuerna gör att det tar kortare tid och man har även möjlighet att i efterhand lyssna på intervjun flera gånger. Vi upplever att intervjupersonerna överlag kände sig avspända, vilket de även uttryckte efteråt. Detta skulle kunna vara anledningen till att svaren blev mer personliga och avslöjande än vad vi hade förväntat oss.

Vi har skrivit ut alla intervjuer ordagrant och där har vi bytt namn på deltagarna och utelämnat bostadsorterna. När vi skrev ut intervjuerna valde vi att benämna deltagarna i jagform. För att deltagarna inte ska kunna kännas igen så har vi valt att ändra vissa detaljer i deras berättelser och vi anser att dessa ändringar inte har påverkat intervjuresultaten. Vi har koncentrerat texten och strukturerat upp den under olika frågeområden eftersom vissa delar av svaren inte motsvarar undersökningens syfte. I utskrifterna har vi flyttat vissa svar till andra ställen eftersom deltagarna emellanåt sa något som hörde till en annan fråga. Vi gjorde dessa ändringar för att sambandet i texten skulle framgå tydligare.

I analysen har vi använt oss av delar ur det teoretiska kapitlet och tidigare forskning gällande anhörigas upplevelser, som sedan vävts samman med det empiriska kapitlet. Eftersom anhöriga till personer som verkställer ett straff med fotboja kan ses som en del i de dömdas familjesystem så har vi tolkat resultaten utifrån ett systemteoretiskt tänkande.

Vi har sammanställt vårt intervjumaterial genom meningskoncentrering, vilket innebär att meningar i större intervjutexter reduceras till kortare och koncisare formuleringar, allt enligt Kvale (1997). Vi har valt att benämna deltagarna i tredjeperson, förutom i direkta citat. När vi analyserade vårt material så gjorde vi det med hjälp av innehållsanalys. Vi har i analysen medvetet bortsett från våra förkunskaper när det gäller två av intervjupersonerna. Under vår praktik på frivården hade vi vid några tillfällen personlig kontakt med dessa två och deras män. Våra förkunskaper inom ämnet har naturligtvis påverkat oss men vi ser det framförallt som en tillgång särskilt vid intervjutillfällena. Denna förförståelse har vi varit medvetna om och tagit hänsyn till i våra tolkningar.

1.6 Forskningsetik

I vår studie har vi beaktat de forskningsetiska principerna utifrån Vetenskapsrådets anvisningar (2006). Det grundläggande individskyddet kan delas in i fyra allmänna huvudkrav:

- 1) Informationskravet; *Forskaren skall informera de av forskningen berörda om den aktuella forskningsuppgiftens syfte.* Detta innebär att vi skall informera de personer vi intervjuar om deras uppgift i studien, samt att upplysa dem om att deltagandet är frivilligt och att de har rätt att avbryta sin medverkan (sid. 7).
- 2) Samtyckeskravet; *Deltagare i en undersökning har rätt att själva bestämma över sin medverkan.* Detta innebär att vi inhämtar intervjupersonernas samtycke till att medverka i studien, samt att de medverkande har rätt att bestämma på vilka villkor de deltar. De har även möjlighet att avbryta sin medverkan utan negativa följder, det vill säga att vi inte får utsätta deltagarna för påtryckningar vid ett sådant beslut. (sid. 9).
- 3) Konfidentialitetskravet; *Uppgifter om alla i en undersökning ingående personer skall ges största möjliga konfidentialitet och personuppgifterna skall förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem.* Detta innebär att vi avidentifierar personerna när deras uppgifter används i studien, samt att inget av grundmaterialet kommer att sparas, t.ex. inspelade samt nedskrivna intervjuer raderas (sid.12).
- 4) Nyttjandekravet; *Uppgifter insamlade om enskilda personer får endast användas för forskningsändamål.* Detta innebär att vi inte kommer att använda deltagarnas information i annat syfte än till vår studie (sid.14).

(Vetenskapsrådet 2006)

Vi har informerat intervjupersonerna om syftet med vår studie och att deltagandet var frivilligt samt att de hade rätt att avbryta. Vi anpassade samtyckeskravet då tre av deltagarna ville göra intervjuerna via telefonen istället för personlig intervju. Det var ingen som ville avbryta sitt deltagande och därmed utsattes ingen heller för några påtryckningar. Vi har avidentifierat alla i studien genom att ändra deras namn och inte använda bostadsorter. Vi har förstört alla utskrifter och inspelade band enligt konfidentialitetskravet. Eftersom vi tidigare har uppgett att tre utav deltagarna övertalats att delta så kan det tyckas som att vi inte har uppfyllt samtyckeskravet. Övertalningen skedde på grund av att dessa anhöriga tidigare vid flera tillfällen uttryckt sina åsikter och klagomål till frivårdsinspektörerna. Anledningen till att dessa intervjupersoner inledningsvis inte ville delta berodde på att de inte ansåg sig ha något att tillföra, men i efterhand så var dessa intervjupersoner väldigt nöjda. Vi kommer enligt nyttjandekravet inte att använda deltagarnas information till annat än vår uppsats. Därmed anser vi att vi har uppfyllt de forskningsetiska principerna.

1.7 Validitet och reliabilitet

Har vi undersökt det vi planerade att undersöka i vårt syfte? Genom att dela in intervjuerna utifrån de av oss förutbestämda frågeområdena så kunde vi styra intervjuerna för att få svar på det vi avsåg att undersöka. Efter intervjusammanställningen ser vi att de anhöriga har uttryckt sina upplevelser, och vi har därigenom fått svar på våra frågeställningar. På grund av urvalet av intervjupersoner så fick vi dock endast ett svar gällande påverkan av hemmaboende barn. Våra resultat gällde i övrigt påverkan av vuxna utflyttade barn. Vi avsåg att undersöka hur anhöriga upplevde att leva med någon som verkställer ett straff med fotboja. Vi anser att de anhörigas upplevelser kommer fram och flertalet av dem upplevde att det blev ett straff även för dem.

Gav våra mätinstrument tillförlitliga och stabila utslag? Vi tycker att våra data är pålitliga och att de därmed belyser vårt syfte och våra frågeställningar. Vi har försökt uppfylla reliabilitetskravet genom att ställa följdfrågor under intervjuerna. Dessutom fick vi tillåtelse att ringa upp och komplettera uppgifterna om något var oklart. Komplettering skedde i en av intervjuerna då vi under genomlysning av intervjun upptäckte motsägelsefull fakta. Deltagarna var enligt vår bedömning ärliga och trovärdiga. Intervjupersonerna var positiva till att delta i intervjun och att få dela med sig av sina erfarenheter. Vi har försökt att återge intervjupersonernas svar så autentiskt som möjligt genom att undvika att göra egna tolkningar.

2. En teoretisk översikt av intensivövervakning med elektronisk fotboja

2.1 Lagar som reglerar Intensivövervakning

De lagar som reglerar Intensivövervakning med elektronisk fotboja är Lag om intensivövervakning med elektronisk kontroll (SFS 1994:451) och Lag om ändring i lagen(1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll (SFS 2005:981)(se bilaga 3) samt Lagen om kriminalvård i anstalt (SFS 1974:203) (se bilaga 4). Det har efterhand som verksamheten utökats kommit till ändringar och tillägg i dessa lagar (Prop.2004/05:34), när sedan själva verkställigheten sätter igång, så är det kriminalvårdens allmänna råd och föreskrifter som styr utförandet och det sker via frivården (KVVFS 2006:19, KVVFS 2006:20).

Sverige började 1994 en försöksverksamhet gällande intensivövervakning med elektronisk kontroll (IÖV). Bakgrunden till denna försöksverksamhet var att straffskyddskommittén år1992 fick i uppgift att se över det svenska påföljdssystemet och söka efter mindre kostsamma alternativ till fängelse (Ds 1993:100). Det bestämdes att verksamheten skulle utvidgas och därför fick Kriminalvårdsstyrelsen i uppgift av regeringen att utföra detta (KVS, 1995c). I och med denna förändring under 1997, så förändrades även lagarna och reglerna för verkställigheten. Man utvidgade verksamheten 1996, så att försöket skulle gälla hela Sverige och dessutom gälla för klienter dömda till tre månaders fängelse (Prop. 1995/96:156). Därefter har det fortlöpande varit försöksverksamhet med fotboja och verksamheten har regelbundet utvärderats av Brottsförebyggande rådet, i samarbete med Kriminalvårdsstyrelsen. Under 2004 började även en försöksverksamhet gällande klienter intagna på anstalt. Klienterna ska kunna kontrolleras med fotboja för att kunna effektivisera personalfrågan. Försöket bedrivs på en anstalt i Kolmården.

Syftet med IÖV-verksamheterna och de två lagarna som reglerar dessa, är en viktig kriminalpolitisk princip som innebär att man i största möjliga utsträckning ska begränsa fängelsestraffets negativa effekter. Samtidigt börjar man nu alltmer uppmärksamma hur viktigt det är att förbättra de dömdas förutsättningar att klara sig i samhället efter frigivning. IÖV har visat sig vara en verkställighetsform som i princip upplevs lika ingripande som fängelse, men som inte har fängelsets negativa konsekvenser. En viktig uppgift för kriminalvården är att minska återfallen i brott och själva övergången från anstaltsvistelse till frihet är en kritisk tidpunkt när det gäller återfall (prop. 2004/05:34). Den som frigges från

anstalt utan att ha bostad, försörjning och sysselsättning löper ökad risk att återfalla i brott och missbruk. Försöksverksamheterna med IÖV innebär att frigivningsförberedelserna under sista tiden i anstalt skall vara inriktade på konkreta och strukturerade åtgärder för att underlätta övergången till livet i frihet. I proposition 2000/01:76 poängteras särskilt att den s.k. normaliseringsprincipen ska gälla. Detta innebär att det är kriminalvårdens ansvar att aktivt verka för att den dömdes behov identifieras, exempelvis bostad och sysselsättning. Därefter kontaktas de samhällsorgan som ansvarar för dessa områden, dvs. socialtjänst, bostads- och arbetsförmedling etc. I förarbetena till lagen betonas också vikten av mänsklig kontakt mellan kriminalvård och den dömda.

2.2 Framväxten av intensivövervakning i Sverige

Justitiedepartementet beskrev, i sin promemoria (Ds 1993:100), bakgrunden till att försöksverksamhet med intensivövervakning infördes i Sverige 1994. Man beskriver där fängelse som en nödvändig del av ett straffsystem, men understryker att användningen av detta straff bör begränsas. Justitiedepartementet grundar denna inställning på *”insikten om de skadeverkningar ett fängelsestraff kan ha för den dömda och den negativa inverkan straffet kan få på hans möjligheter att anpassa sig i samhället”* (Ds 1993:100, sid.13). En annan anledning till att intensivövervakning infördes i Sverige 1994 är lägre kostnader, då denna verkställighetsform är mycket mindre resurskrävande än fängelse. Justitiedepartementet framhäver dock vikten av att intensivövervakning innebär en tydlig och tillräckligt ingripande konsekvens för brott. Särskild uppmärksamhet riktades inledningsvis mot den elektroniska övervakningsteknik som tagits fram i USA samt möjligheten denna teknik gav när det gällde att utveckla alternativ till fängelse. Den tvååriga försöksverksamheten inleddes i Sverige den 1 augusti 1994 inom sex olika frivårdsdistrikt. I den nystartade försöksverksamheten tog man tillvara verkställighetstiden för att sätta in olika behandlings- eller påverkansprogram som kunde medverka till att den dömda inte återföll i kriminalitet.

2.2.1 Brottsförebyggande rådets utvärdering av försöksverksamheten

Utvärdering av försöksverksamheten genomfördes av Brottsförebyggande rådet (BRÅ, 1999), på uppdrag av den dåvarande regeringen. Sedan använde Justitiedepartementet sig av BRÅ:s utvärderingsresultat innan de lade sitt förslag om en utvidgad försöksverksamhet med intensivövervakning (Ds 1995:77). BRÅ:s utvärdering visade på en låg grad av misskötsamhet bland de dömda samt en mycket hög kontrollnivå från frivårdens sida genom oanmälda hembesök samt drogkontroller. De dömda som deltog i försöksverksamheten uppfattade verkställigheten som sträng, men föredrog det framför att avtjäna tiden på anstalt. Erfarenheterna från den inledande försöksverksamheten visade att intensivövervakning kunde bli ekonomiskt mer fördelaktigt än fängelse.

Justitiedepartementet föreslog sedan att försöket borde fortsätta samt utvidgas till att omfatta hela Sverige. Man hänvisade här till principen om likhet inför lagen oavsett var man bor i landet. Även ekonomiska skäl angavs. Vidare föreslog Justitiedepartementet (Ds 1995:77) att försöksverksamheten med intensivövervakning skulle utvidgas till att även omfatta de som dömts till tre månaders fängelse. Man hoppades i och med detta att få ett större antal deltagare i försöket. Utvidgningen av försöksverksamheten skedde den 1 oktober 1996.

2.2.2 Brottförebyggande rådets utvärdering av den utvidgade försöksverksamheten

Brottsförebyggande rådet fick återigen i uppdrag av regeringen att utvärdera den fortsatta försöksverksamheten. Man redovisade sina resultat i BRÅ-rapport (1999), vilken innehöll utvärdering av verksamheten under 1997 och 1998. Resultaten var fortsatt positiva med en låg andel misskötsamhet och endast sex procent avbröt verkställigheten.

De dömda och de sammanboende var överlag mycket positiva till intensivövervakning. Över 90 procent av de dömda uppgav att de skulle föredra IÖV framför fängelse om de skulle dömas på nytt och drygt 80 procent av de sammanboende skulle föredra IÖV igen. Båda dessa grupper var enligt BRÅ:s utvärdering (1999) även mycket nöjda med frivårdens bemötande. Vissa krav som IÖV medförde upplevdes som påfrestande och integritetskränkande både bland dömda och bland deras sammanboende. Trots detta ansågs intensivövervakningen vara bättre och lindrigare än fängelse.

I utvärderingen påvisade BRÅ betydande samhälls- och privatekonomiska vinster eftersom den dömda kan fortsätta sitt ordinarie arbete och samhället sparar mellan 500 och 850 kronor/dygn och individ jämfört med verkställighet i anstalt. BRÅ konstaterade i sin utvärdering att det är uppenbart att man med intensivövervakning undviker fängelsets negativa effekter och att IÖV kräver mindre ekonomiska resurser.

Brottsförebyggande rådet påvisade dock att den svagaste länken när det gäller IÖV gäller kontrollen av den dömda då han befinner sig utanför hemmet. Under den tid den dömda inte är hemma är begränsningen i rörelsefrihet inte lika stark som vid verkställighet i anstalt.

För att uppnå grundmålet med en verksamhet som är lika ingripande som fängelse föreslog BRÅ i sin rapport (1999) en kvalitativt och kvantitativt utökad kontroll på sysselsättningsplatserna. BRÅ framhävde dock att intensivövervakning, till viss del, är strängare än verkställighet i anstalt. Konsekvenser vid misskötsamhet är ett exempel. Alkoholkonsumtion eller annan allvarlig misskötsamhet leder under IÖV till omedelbart avbrott av verkställigheten och anstaltsplacering resterande strafftid, medan det i anstalt kan leda till 5-10 dagars förlängd verkställighet. Ett annat exempel är att dömda som verkställer två månader i fängelse vanligtvis har tre dygns permission med full rörelsefrihet. Detta gäller inte dem som verkställer IÖV. Dessutom krävs utandningsprov två till tre gånger i veckan för IÖV-klienter vilket normalt inte krävs i anstalt. BRÅ påpekade att trots att kontrollen på arbetsplatser inte fullt ut motsvarar kontrollen i anstalt bör olikheter som dessa vägas in i en helhetsbedömning av intensivövervakning som ett bärkraftigt alternativ till fängelse.

BRÅ riktar kritik till frivården och hänvisar till förarbetena till lagen om IÖV, där vikten av mänsklig kontakt mellan frivården och den dömda betonas. Resultaten av utvärderingen visar dock att hembesöken fått karaktären av rena kontrollbesök, ofta en utandningskontroll som är över på någon minut. Man gjorde en försiktig bedömning att IÖV som verkställighetsform generellt sett inte påverkar återfallsbenägenheten. Utvärderingen visade dock att IÖV eventuellt kan ha en viss effekt på återfall i rattfylleribrott, vilka är de vanligaste brotten som leder till fängelsestraff. Utvärderingen av den utökade målgruppen visade fortsatt positiva resultat och från och med den 1 januari 1999 så permanentades försöksverksamheten med intensivövervakning för fängelsestraff upp till tre månader.

2.2.3 Utvidgning av målgruppen för IÖV

I Justitiedepartementets promemoria (Ds 2004:7) lämnas ett förslag på utökning av målgruppen för intensivövervakning. Förslaget innebar att upp till sex månaders fängelse skulle vara möjligt att verkställa i hemmet med fotboja. Detta förslag till utökning motiverades med att risken för att dömda i anstalt utvecklar en kriminell identitet är stor och att det är av största vikt att motverka denna utveckling. Man hänvisade till att de tidigare erfarenheterna av intensivövervakning varit mycket positiva. Fängelsets negativa effekter har kunnat undvikas samtidigt som den dömda fått en betydande inskränkning av sin frihet. Av de utvärderingar som tidigare gjorts framgick att nivån på kontrollerna av de dömda hade varit hög, misskötsamheten hade varit låg samt att de dömda hade uppfattat intensivövervakningen som sträng. Justitiedepartementet framhävde att intensivövervakning med elektronisk kontroll hade utvecklats till ett trovärdigt alternativ till korta fängelsestraff. Därför såg man inga problem med att utöka strafflängden till sex månader och på det sättet ytterligare försöka begränsa fängelsestraffets negativa konsekvenser. Den 1 juni 2005 trädde den nya lagen ikraft gällande intensivövervakning.

2.3 Framtida användningsområden och teknikförbättringar av fotbojeverksamheten

Vi tänker nu redovisa eventuella teknikförbättringar på den typ av övervakningssystem som vi redan har här i Sverige. Det är idag en snabb teknisk utveckling som gör att det är svårt att underhålla de tekniska system som finns och därför måste man ersätta dem med nya. För närvarande ligger systemens livslängd på ca tre till fem år. Sverige är redan inne på sitt tredje system och behovet finns att upphandla ett nytt tekniskt system inom snar framtid (Carlsson, 2003).

Den tekniska möjligheten till elektronisk övervakning erbjuder två huvudtyper av övervakning: Stationär övervakning, som tex "home detention", som vi har i Sverige. Övervakningen är begränsad till ett fast övervakningsområde. Det andra är tracking/spårning där den övervakades förflyttningar kan övervakas. Dessa två är möjliga att kombinera. Den teknik vi har i Sverige heter RF-övervakning och är baserad på radiokommunikation. En mottagare (HMU), vars mottagning har inställts efter det område som önskas övervakat, installeras på den plats där den som ska övervakas kommer att befinna sig. Vanligtvis i bostaden men kan i princip placeras var som helst där telefonförbindelse (landlinje eller mobil) finns. Mottagaren försörjs med elektricitet eller batteri. Den övervakade bär en batteridrivna sändare (fotboja) som kommunicerar med mottagaren. Mottagaren registrerar sändarens signaler när den är i mottagarens mottagningsområde och kan därför ge uppgift när sändaren lämnar och återkommer till området (Carlsson, 2003).

Kostnaden för RF-övervakning består i huvudsak av fotbojan och mottagaren samt av programvaran och hårdvaran som administrerar övervakningen. Den täta kommunikationen mellan sändare och mottagare är kostnadsfri. I Sverige har det därför blivit stora fasta kostnader för inköp av övervakningssystem, för personal i systemet, personal för kontroller och hembesök och kostnaden för påverkansprogram. För att verksamheten ska vara kostnadseffektiv är man beroende av stora grupper av övervakade. Under 2002 var skillnaden i dygnskostnad mellan IÖV och anstaltsplats endast 300 kr, men det beror på att antalet övervakade i IÖV hade sjunkit. Man räknar med att det blir mer kostnadseffektivt framöver eftersom man utvidgat villkoren för IÖV (Carlsson, 2003).

I Sverige har man börjat titta på kompletterande elektroniska hjälpmedel för att kunna effektivisera RF-övervakningen. Ett av dessa är ett verktyg som ger möjlighet till kontroll av alkoholpåverkan. Tekniskt består det av ett instrument som mäter alkoholpåverkan i utandningsluften och den är monterad i mottagaren (HMU:n). Instrumentet har samma funktion som en alkometer. Med hjälp av programvaran kan den övervakade via telefon instrueras att lämna utandningsprov i instrumentet och för att veta att det är rätt person, verifierar man det genom röst och fotoverifikation. Ett röstprov och foto finns lagrat i programvaran. Detta verktyg utnyttjas redan i USA, men har hittills inte använts av något europeiskt övervakningsprogram. Verktuget kan höja säkerheten och ersätta personliga besök som avser att kontrollera nykterhet. Detta är naturligtvis kostnadseffektivt, men kommer att bidra till färre besök och därmed mindre mänsklig kontakt. Snittkostnaden för hembesök är idag ca 350 kr och med den IÖV-beläggning man har idag, skulle man på ett år tjäna in ca sex miljoner kr (Carlsson, 2003).

Sedan ett par år tillbaka finns ett RF-baserat system som är designat för att bevaka intagna i fängelsemiljö. Det kallas för "elektriskt fängelse" och gör att personalens bevakning av intagna kan ersättas av elektronisk övervakning. Detta gör att man kan höja säkerheten på anstalten och sänka kostnaderna för bevakning och säkerhet. Verksamheten finns redan i USA och Holland. Sedan april 2005 bedrivs ett försök i Sverige, på en anstalt belägen i Kolmården och på Kriminalvårdens intranät kan man läsa att det hittills har fungerat mycket positivt (KrimNet, 2005).

2.4 Intensivövervakning i övriga Europa

Sverige var 1994 först i Europa med att använda elektronisk övervakning vid verkställande av fängelsestraff. Under slutet av 90-talet infördes elektronisk övervakning i en rad europeiska länder. I kriminalvårdens intranät KrimNet (2005), beskrivs det hur den svenska modellen särskiljer sig från övriga Europas. Till skillnad från andra länder så är intensivövervakningen i Sverige en alternativ verkställighetsform, dvs. den dömda kan ansöka om han vill ha fotboja istället för fängelse. I andra europeiska länder så dömer domstolarna ut elektronisk övervakning som ett straff där det inte finns någon valmöjlighet för den dömda. Dessutom överlåter de europeiska länderna sin övervakning på särskilda övervakningsförtag, till skillnad från Sverige där det sköts av frivårdshandläggare som ska ha en personlig och kontinuerlig kontakt med klienten. Den svenska ambitionen att påverka de övervakade utmärker sig också från övriga Europa, där i de flesta fall enbart kontrollfunktionen utnyttjas. Drogförbudet och kontrollen därav finns inte heller i samma utsträckning i övriga Europa. Andra länders verksamheter har oftast haft strikt ekonomiska grundtankar. Det europeiska samverkansorganet CEP anser att den svenska modellen är den hittills enda fungerande varianten av elektronisk övervakning av dömda i frihet (KrimNet, 2005).

I *Holland* startade verksamheten i liten skala 1995 för att sedan omfatta hela landet 1999. Målet för verksamheten där, är att minska risken för fängelsemiljöernas negativa påverkan. Verksamheten omfattar både front-door (korta straff) och back-door (utsluss efter långa straff). I Holland kan man i vissa fall få elektronisk fotboja i kombination med samhällstjänst. Kombinationen av fotboja och samhällstjänst riktar sig främst till en målgrupp med längre strafftider. Övervakningstiderna är som i Sverige, mellan en och sex månader. I Holland gäller ett system med gult kort respektive rött kort, vilket innebär att klienten varnas med gult kort och vid upprepad misskötsamhet avbryts övervakningen. Viss form av påverkansprogram, arbete, studier, social träning mm. förekommer. Man har till skillnad från

Sverige inget drogförbud under verkställigheten och privata företag sköter tekniken och övervakningen. I Holland har man även en verksamhet med elektronisk fotboja på ungdomar. Verksamheten gäller både istället för fängelsestraff och som frigivning mot borgen vid häktning i väntan på rättegång. Åldersgrupperna sträcker sig mellan 12-16 år (KrimNet, 2005).

Belgien startade en mycket begränsad försöksverksamhet 1998. Den innefattar enbart utsluss från fängelse och syftet var att minska belastningen på fängelsesystemet och att minska fängelsestraffets negativa inflytande på de dömda. Man har inget program för att påverka de dömda och inte heller något drogförbud. Verksamheten riktar sig till alla intagna oavsett längd på fängelsestraffet och intensivövervakning kan pågå över ett års tid. Den straffverkställande myndigheten sköter teknik och övervakning (KrimNet, 2005).

Skottland inledde försök i begränsad skala 1998. Front-door verksamhet ända upp till tolv månader är möjlig. Inget större innehåll i påverkansprogram finns och avbrottsnivån för intensivövervakningen är så hög som 30 procent (KrimNet, 2005).

Schweiz inledde en liten försöksverksamhet 1999. Verksamheten bygger på den svenska modellen och omfattar såväl front- som back-door. Målet är att minska återfallen i brott. Övervakningen används som en del i ett större program som omfattar studier och arbete. Man har inget drogförbud under verkställighetstiden och maximal övervakningstid är tolv månader (KrimNet, 2005).

England och *Wales* påbörjade sina front- och back-door verksamheter 1999. Målet med verksamheterna är att minska belastningen på fängelsesystemet. Frivården sköter utredningar och hanterar misskötsamhet medan teknik och övervakning sålts ut till privata företag. Övervakningstiderna är för back-door cirka 45 dagar och för front-door maximalt 100 dagar. I England finns möjlighet att kombinera den elektroniska fotbojan med andra påföljder som tex, samhällstjänst och skyddstillsyn. I England är de som fått front- door betydligt mer brottsbelastade än i Sverige och det är ganska få restriktioner när det gäller vilka som ska få slussa ut med fotboja i England. Dock är personer som begått vissa typer av sexualbrott och bedrägeribrott helt uteslutna, till skillnad från Sverige där sexualbrottslingar i många fall får fotboja. Krav och kontrollnivån är lägre i England än i Sverige och man bedriver ingen form av påverkansprogram samt har inget drogförbud under strafftiden. I England sker vanligen ingen annan kontroll än den larmsignal som löser ut när klienten inte befinner sig i hemmet på de tider som bestämts. Man har liksom i Holland en verksamhet med elektronisk fotboja på ungdomar. Verksamheten gäller både istället för fängelsestraff och som frigivning mot borgen vid häktning i väntan på rättegång. Åldersgrupperna sträcker sig mellan 12-16 år (KrimNet, 2005).

Frankrike inledde sin försöksverksamhet år 2000 i delar av landet. Man bedriver enbart back-door verksamhet (utsluss), vilken är inriktad på att minska återfall i brott. Under 2003 infördes verksamheten i hela Frankrike. Inget påverkansprogram finns och droger är tillåtna under verkställigheten. Övervakningen sköts av fängelsepersonal och tekniken hanteras av frivården (KrimNet, 2005).

Spanien I det självständiga Catalonien har försöksverksamhet bedrivits sedan 2000. Man har en back-door verksamhet med individuellt anpassad utslussning av de dömda. Målet för verksamheten är att minska återfallen i brott. Catalonien har hämtat en del influenser från Sverige, men har inte samma höga nivå i sina påverkansprogram. Man har inte heller något

drogförbud. Övervakning är möjlig upp till fem månader och frivården sköter teknik och övervakning. Under 2002 lagstiftade även övriga Spanien om att införa elektronisk övervakning av dömda (KrimNet, 2005).

Tyskland startade i delstaten Hessen en försöksverksamhet där elektronisk övervakning utnyttjas som en alternativ häkningsform. Delstatens personal sköter själva övervakningen och tekniken (KrimNet, 2005).

Italien inledde sin försöksverksamhet 2001 i fem av landets regioner. Verksamheten är inte offentlig och uppgifter om innehåll och mål är okända. Trots relativt stor satsning har verksamheten en mycket liten omfattning (KrimNet, 2005).

2.5 Tidigare forskning om anhörigas upplevelser

2.5.1 Brottsförebyggande rådet (BRÅ) Sverige

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) gjorde på uppdrag av regeringen, 2004 en utvärdering av IÖV verksamhet i Sverige. I den utvärderingen ingick även utvärdering av anhörigas upplevelser. Man intervjuade 28 familjemedlemmar eftersom det gemensamma hemmet blir platsen för verkställighet av fängelsestraffet. Visserligen har familjen möjlighet att säga nej, men frågan är om det alltid är lätt att väga den dömdes behov mot den övriga familjens. De intervjuade var i överlag positiva till att deras partner, son eller dotter fått erbjudande om fotboja. Men de beskriver också att IÖV-tiden inte alltid varit lätt för familjen (BRÅ, 2004).

Många angav att de ville ha klienten hemma, att de kunde få hjälp hemma, att de inte ville ha den dömda på anstalten med andra dömda och att det var bra för kontakten med barnen.

“Tvekade aldrig. Tyckte att det skulle bli skönt att få hem honom. Det var jättejobbigt att ha honom på anstalten” (BRÅ 2004, sid. 30).

Flera beskrev att livet blev enklare genom att den dömda hade fotboja, jämfört med att den dömda var på anstalt. Genom att de kunnat få hjälp med barnen och i hemmet och slapp resorna till anstalten hade de själva fått en ökad frihet.

“Man hade barnpassning. Han var ju fast i huset när han inte jobbade. Så jag kunde lämna över barnen och gå ut själv. Man hade en gemenskap tillsammans på ett annat sätt än om han hade varit på anstalt. Man är en familj, fast han måste ha på sig bojan.” (a.a., sid. 31).

Det fanns en grupp som ansåg att fotbojan inte haft någon betydelse för deras känsla av frihet och en annan grupp ansåg att de hade blivit ålagda mer arbetsuppgifter.

”Både och. Jag har fått mera fritid utanför hemmet, för han kan sköta innesysslor. Istället får jag sköta allt hans som han inte kan göra ute, så det går på ett ut.” (a.a., sid. 31).

Men, det fanns också de som tyckte att livet hade blivit svårare och att deras frihet hade begränsats. Ett viktigt skäl var känslan av bundenhet och rädsla för att den intagne skulle missa tiden. Bland dem som tyckte att deras frihet hade begränsats var det vanligt att det berodde på en känsla av solidaritet med den intagne som inte kunde gå ut.

”Jag fick mindre frihet, för jag ville inte att han skulle sitta här ensam” (a.a., sid. 31).

I studien kom det fram att relationer påverkades både positivt och negativt av IÖV. I de fall där relationen förbättrats berodde det på att man fick möjlighet att träffas och prata med varandra. I de negativa fallen framhöll man slitage på grund av att de var så “låsta”. De var

tvungen att planera allting efter tiderna (a.a.)

När det gäller hur fotbojan påverkat barnen, uppgav hälften av de intervjuade att det varit positivt för barnen. Barnens åldrar varierade från 11 månader till 19 år. När det gäller de små barnen betonades kontakten med den tidigare frånvarande föräldern.

”Hon är glad över att ha fått lära känna sin pappa och följer honom hela tiden.” (a.a., sid. 32).

De allra flesta var nöjda med hur de blivit bemötta av frivården. Även kontakten med kontrollanterna hade fungerat utan anmärkning. Dessutom uttrycker man att kontrollerna med drogtestar har fungerat som ett stöd och har underlättat för de dömda att sköta sig.

“ Kontrollanterna var inte här särskilt ofta, men de var väldigt trevliga när de kom. De hade väldigt mycket respekt för att de kom hem till andra, vilket kändes positivt.” (a.a., sid. 33).

Sammantaget kan man säga att majoriteten av anhöriga var positiva till Intensivövervakning med fotboja och att majoriteten skulle ansöka igen (a.a.).

2.5.2 Dodgson, Goodwin & Howard (2001) England

En annan undersökning där man intervjuat anhöriga gjordes i England, av Dodgson, Goodwin & Howard (2001). Man gjorde intervjuer med 46 familjemedlemmar och 72 procent av dem tyckte att den främsta fördelen med IÖV var att den dömda kunde vara hemma samt att familjemedlemmarna slapp besöka anstalten.

Det var 50 procent som tyckte det var bra att den dömda kunde träffa resten av familjen och inte behövde umgås med andra dömda. En annan fördel som uppgavs var att anhöriga kunde hjälpa den dömda att strukturera upp livet och arbeta på familjeproblem samt bostadsfrågan (a.a.).

När det gäller relationer uppgav 69 procent av de intervjuade att relationen inte försämrats och 25 procent tyckte att den hade förbättrats. Bara 4 procent tyckte den hade försämrats. När det gäller relationer till andra än familjen uppgav 67 procent att den inte försämrats under IÖV-tiden och 22 procent tyckte till och med att den hade förbättrats (a.a.).

Dessutom gladdes familjemedlemmarna över att de ibland fick tid över till annat. En högre procent av de intervjuade familjemedlemmarna tyckte att IÖV-tiden givit dem möjligheter att göra andra saker. Däremot var det 18 procent som tyckte att IÖV-tiden hade inkräktat på den tid som de hade spenderat som de ville förut (a.a.).

I denna undersökning hade inte familjemedlemmarna mycket negativt att säga. Det var eventuellt att de fick liten fritid och själva bärandet av fotbojan. Det mest positiva var att de dömda kunde spendera tid med familj, barn och vänner. Sammantaget kunde man se att IÖV-tiden hade en neutral eller liten positiv effekt på förhållandet (a.a.).

I undersökningen svarade 95 procent av de anhöriga att de ansåg att kontrollanterna var hjälpsamma och professionella och att de dessutom visade stor respekt. 97 procent tyckte att de fått tillräcklig och bra information från frivården. En viss del av de intervjuade uppgav att problem med utrustningen var en negativ del i verkställigheten (a.a.).

2.5.3 Gibbs & King (2001) Nya Zeeland

I Nya Zeeland gjorde Gibbs & King år 2001 en undersökning om hur IÖV-verksamheten fungerat. Man startade första gången i Nya Zeeland år 1999. I undersökningen hade man även intervjuat 21 anhöriga om deras upplevelser. Av dem var 18 kvinnor, 11 av dem var partners och 6 var föräldrar. Resten var nära vänner till de dömda och 12 av de 21 hushållen hade barn boende i hushållet.

Dessa anhöriga och vänner assisterade och hjälpte de dömda med inköp, ärenden, körde till rehabiliteringsprogram, tillhandahöll boende och pengar. De gav upp mycket av sin egen tid och gav upp sina intressen för att kunna ställa upp för de dömda. Anhöriga och vänner uppgav i undersökningen att de fick väldigt skuld känslor när de lämnade de dömda hemma och en del till och med stannade hemma på grund av detta (a.a.).

Anhöriga och vänner kände att de hade stora förväntningar från kriminalvården att meddela hur situationen avlöpte. En del uttryckte att de kände sig som fångvaktare och att de kände ansvar för den dömdes uppförande.

“I’ve got complete control over my son at the moment. My situation is probably a lot different from other people. And i’m a very firm person and i’m making sure that everything has been done. I’m like a prison officer.” (Max, parent) (a.a., p. 206).

De flesta familjemedlemmarna var positiva till fotbojan eftersom den dömda kunde vara hemma, men några mödrar uttryckte att det hade varit stressande och jobbigt för barnen eftersom de inte kunde vara ute lika mycket som förut. De dömda uttryckte däremot att de upplevde det som positivt att de kunde spendera mer tid med barnen hemma (a.a.).

Anhöriga och vänner var nöjda med Kriminalvården och kontrollerna de gjorde, men de uttryckte också att de hade velat ha mer uppmärksamhet och kontakt av kriminalvårdsinspektörerna. Detta berodde på att inspektörerna hade begränsad tid och var tvungen att prioritera de dömda. Familjemedlemmarna kände också att de ställde upp mycket, men fick inget tillbaka av kriminalvården (a.a.).

Undersökningen ledde till två initiala sammanfattningar. Det var att IÖV fungerar bra eftersom det håller ihop familjen, men det lägger också en extra börda på familjen, särskilt kvinnor och barn (a.a.).

2.6 Familjen ur ett systemteoretiskt perspektiv

Vi kommer i detta avsnitt att redogöra för systemteorin, som vi anser är tillämpbar på vår empiri.

Huvuddragen i systemteori går ut på att komplexa levande system, exempelvis familjer, kontinuerligt upprätthåller sin enhet genom en intern fortlöpande process (Moe, 1995). Den moderna systemsynen betraktar varje individ som en del i en större helhet. Systemet strävar alltid efter att vara i balans. Varje familjesystem existerar dock i en omvärld och måste vara öppet för impulser utifrån, för att kunna utvecklas och anpassas. Systemet gör något (output) som påverkar omgivningen, förhållandet mellan omgivningen och systemet eller systemet i sig. Effekten förs tillbaka (feedback) till systemet och fungerar då som input (Schjöldt & Egeland, 1994). Impulserna utifrån orsakar bara förändringar i systemet, om systemet självt betraktar dessa impulser som viktiga och relevanta (Moe, 1995).

Istället för att ha individen i fokus har man fokus på relationerna i systemet och mellan systemen, exempelvis inom familjen. Relationerna uttrycks i kommunikation, både i systemet och mellan olika system. *Man är i ständig kommunikation – även tystnaden är ett uttryck för kommunikation* (Moe, 1995, s.79).

Systemteori präglas av ett cirkulärt tänkande där allt hänger ihop och alla delar är beroende av varandra utan given start- eller ändpunkt. Varje del av ”cirkeln” kan ses som både orsak och verkan. Det existerar dock aldrig äkta cirkulära processer inom sociala system. Ett uppnått tillstånd återvänder inte eftersom systemet förändras under processens gång. Mycket av det vi lägger på individens ansvar kontrolleras egentligen av sammanhanget runt omkring. En familj genomgår olika typer av processer. Kontinuerliga processer som sker gradvis, exempelvis människans normala åldrande, genomgången utbildning m.m. Processer som däremot sker plötsligt och är oförutsägbara, s.k. diskontinuerliga processer, kan vara allt från olyckor till förälskelser eller som i vår studie i form av ett fängelsestraff (Bernler & Johnsson, 1988).

Ett system kan även vara oscillerande d.v.s. det skiftar från två ytterligheter. Ett exempel är en missbrukare som ena stunden är ytterst motiverad att genomgå behandling för sitt missbruk, för att senare samma dag inte alls visar denna motivation (Bernler & Johnsson, 1988). När det gäller missbrukare så lever de i en ständig osäkerhet om de ska bli godkända i den sociala gemenskapen eller betraktas som avvikare. Denna grupp har ofta ett stort behov av ständig och full kontroll över den information som ges ut om det egna jaget. Ju högre kontrollen blir, desto mindre utbyte med omgivningen och systemet blir slutet till följd av minskad feedback. Öppna system utbyter information med omgivningen och detta leder till att systemet växer och utvecklas (Öquist, 2003).

När extern information kommer in i de olika systemen bearbetar varje system den informationen utifrån de interna kriterierna. Varje system bildar på så sätt sin egen verklighetsbild (Andersen & Kaspersen, 2000).

Öquist (2003) beskriver hur systemteorin har sitt fokus på här och nu och går sällan bakåt i tiden i sina förklaringar. Han framhäver också att historien framträder bäst i det som sker just nu. Vidare påpekar Öquist att systemteorin inom socialt arbete är ett bra alternativ till psykodynamisk teori som inte tillräckligt tar hänsyn till ”det sociala i socialt arbete”.

3. Empirisk studie gällande anhörigas upplevelser av intensivövervakning

3.1 Presentation av intervjupersonerna

Sanna (anhörig) är idag 48 år. Hon växte upp som ensam barn med mor och far i ett litet samhälle och de flyttade sedan till närmaste större stad. Modern hade dagbarn så hon kände sig aldrig ensam. Sanna upplever att hon hade en bra uppväxt. Hon gick nioårig grundskola och tvåårigt gymnasium och sammanfattar skoltiden som positiv. Efter gymnasiet började hon arbeta på en livsmedelsaffär och efter detta har hon även drivit egen affär. Sanna träffade sin man när de bägge arbetade på livsmedelsaffären och vid det tillfället var hon arton år. Hon var tjugo år när de fick sitt första barn och deras tre gemensamma barn är födda åren 1978, 80 och 83. Sedan barnen föddes har Sanna mest varit hemma med dem förutom när hon följt mannen på hans utförsäljningar. På fritiden driver hon upp växter. Mannen Ove är också 48 år och

född i en liten by. Han växte upp med mor och två syskon eftersom hans far dog när Ove var elva år. Under uppväxten flyttade familjen runt i olika städer i södra Sverige och han fick klara sig mycket själv eftersom modern var sjuk. Ove anser själv att uppväxten var bra. Efter skolgången som gick bra har Ove alltid hållit på med försäljning. På fritiden gillar han att åka skoter och jobba i skogen.

Elsa (anhörig) är idag 50 år gammal. Elsas mamma dog när hon föddes och sen bodde hon med sin pappa i ett halvår. Sedan fick hon bo hos farfar och hos sin faster på annan ort. Där gick Elsa i skolan fram till sjätte klass, sen flyttade hon tillbaka till hemorten. Högstadiet gick hon i hemorten. Elsa är gift med Börje, 55 år, och bor i villa i födelseorten. Hon har två barn som är 19 och 28 år gamla. Hon har även två barnbarn som bor i närheten, så hon träffar dom ofta. Elsa jobbar idag inom hemtjänsten och hon trivs jättebra. Tidigare har hon arbetat i storkök och före det så arbetade hon också inom hemtjänsten. Elsa gillar att vara i skogen, hon cyklar och åker skidor. Hon tycker också om att umgås med sina arbetskamrater. Barnbarnen tar upp stor del av hennes fritid. Börje är uppväxt i en liten by, och han har en bror som bor där än idag. Börje bodde där tills han var sex år. Sen började han skolan, en mindre byskola, där han gick i två år. Sen jobbade Börje på industri i många år med korta avbrott för att prova andra jobb. Idag jobbar han kvar där han hade sysselsättningen under fotbojetiden och han trivs jättebra där. Han snickrar bl.a., och snickrar även saker till hemmet.

Lena (anhörig) är idag 33 år gammal. Hon är uppväxt på en bondgård i en stor familj, mamma pappa och fyra syskon. Hon hade förmånen att ha båda sina föräldrar på hemmaplan i och med jordbruket. Lena gick grundskolan och sen läste hon en tvåårig livsmedelsteknisk utbildning på gymnasiet. Hon utbildade sig till sjökock, vilket hon arbetade med i sju år. Där träffade Lena sin nuvarande sambo som heter Anders och är 30 år. Nu studerar hon till gymnasielärare med inriktning på svenska. Lena och Anders har tre barn, ett som är fem år och två som är tre år gamla. Förutom arbetet som sjökock har Lena även arbetat inom hemtjänsten. Då hennes sambo hade fotboja arbetade hon inom hemtjänsten. Han fortsatte dock att arbeta till sjöss. Lena hinner inte med många fritidsintressen, då hon har hus och tre barn. Om hon har något fritidsintresse överhuvudtaget så är det att vara ute och hitta på saker med barnen. Att vara ute i skog och natur är viktigt för henne. Anders är uppväxt i en mellanstor stad. Familjen bodde i en tvårumslägenhet, familjen bestod av fyra personer, mamma, pappa och två pojkar. Båda föräldrarna arbetade hela hans uppväxt. Han gick på dagis redan från spädkålder. Han gick grundskolan, och sen gick han drift- och underhållsteknisk utbildning på gymnasiet i en mindre stad. Detta ledde vidare till en utbildning till matros. Sen har han blivit kvar i det yrket. Anders tycker mycket om att hålla på med bilar, köpa och sälja, på fritiden.

Eva (anhörig) är idag 26 år. Hon är ett av fyra syskon, och har en äldre bror och två yngre systrar. Fram till hon var 14 år bodde hon med båda sina föräldrar, sen flyttade dom isär. Eva är uppväxt i en litet samhälle och hon tycker att hon hade en bra uppväxt. Eva gick grundskolan och sedan ett år på samhällsvetenskaplig linje på gymnasiet. Hon hoppade av och bytte till hotell och restaurang utbildningen, där hon gick i tre år. Sen arbetade Eva fram till för ca två år sedan, då hon började studera på högskolan. Hon har för det mesta jobbat inom restaurangbranschen, men hon har även jobbat i butik och pluggat lite. Hon tränar mycket och tycker om att vara ute i naturen. Kompisar och mat och dryck tycker hon också är trevligt. Idag är Eva ensamstående men var för sju år sedan sambo med Erik, som då hade fotboja. Han är 33 år idag och var 26 när han hade fotbojan. Erik har många syskon, och han är

uppväxt med båda sina föräldrar. Han har haft en väldigt sträng mamma och inte fått lekt mycket med andra barn. Han hade andra regler hemma än vad många andra har. Han gick grundskola och sen yrkesinriktad utbildning på gymnasiet. Han låg runt medel i betyg och hade inga direkta problem i skolan. Han har arbetat inom samma monteringsföretag, fast på olika orter, sedan han gick ut gymnasiet. Han är sportig och tycker om att åka skidor, spela fotboll, vara ute och hitta på saker. Han är mycket social.

Gabriella (anhörig) är idag 66 år. Hon växte upp med mor och far samt två syskon i ett industrisamhälle. Skolan var positiv och Gabriella var duktig i idrott. Teater och sång var ett stort intresse och hon var med i pappans revy. Hon upplever uppväxten som bra. Efter skolan gick hon tre år som frisörlärling men slutade pga. ekonomin. Började sedan som springflicka och avancerade till kontorist. Har varit gift två gånger tidigare och har fem barn från de äktenskapen. Barnen är födda 1958, 63 (tvillingar), 65 och 66. När barnen var små och hon var ensamstående städade hon på kvällar och mornar och när hon 39 år bestämde hon sig för att studera till yrkeslärare inom städning. När Gabriellas dotter skulle flytta till ett annat län bestämde sig Gabriella att flytta med och blev sedan kvar. Hon träffade där sin tredje man, Sven som hon fortfarande är gift med. På fritiden är Gabriella intresserad av heminredning och att plocka svamp. Hon är idag ålderspensionär. Mannen, Sven är 68 år och född i en liten by där han fortfarande bor kvar. Han är uppvuxen med mor och far samt fem syskon. Skolgången gick bra. Efter skolgången har han jobbat som chaufför hela yrkeslivet på samma företag. Sven har inga speciella fritidsintressen. Han har tre barn från ett tidigare äktenskap som är födda 1959, 63 samt 71.

Anna (anhörig) är idag 63 år. Hon är född i en storstad med bägge föräldrar, men utan syskon. Skolgången var sådär. Den gick bra men hon var missnöjd med vissa lärare. Sedan fortsatte hon med en akademisk utbildning. Har i sitt yrkesliv arbetat med ekonomi och haft olika chefspositioner. Anna har trivts med sitt yrkesliv. Hon är idag avtalspensionär. På fritiden spelar hon golf, tennis, bridge, lagar mat med väninnor, åker skidor, går på filmstudie, går på teater, är med i bokcirkel. Dessutom träffar hon barnbarnen. Hon är gift sedan länge med Gustaf, 68 år och de har två barn tillsammans som är födda 1970 samt 71. Gustaf är född och uppvuxen i en storstad med mor och far samt två syskon. Han anser att skolgången var okej och i yrkeslivet har han arbetat som läkare. På fritiden spelar han golf, tennis och åker skidor.

3.2 Kvalitativ analys – Intervjuredovisning

3.2.1 Brottet och domen

Vilket brott dömdes din man för och hur många månaders fängelse dömdes han till? Tycker du att straffet var rättvist i förhållande till brottet?

Sannas man dömdes till sex månaders fängelse för skattebrott och det tycker hon är rättvist. Elsas man dömdes till två månaders fängelse för sexuellt ofredande men Elsa anser att hennes man var oskyldig och därmed att straffet var orättvist.

- *Nej, jag tycker inte att det var rättvist. Han är oskyldig och barnen har hittat på saker som inte är sant.*

Lenas man dömdes till en månads fängelse för misshandel, vilket Lena tycker är rättvist.

- *Jag var ju inte där när det hände... men, ja det måste jag ju tycka, eftersom han orsakade en annan person kroppsskada.*

Evas sambo dömdes till två månaders fängelse för mened och Eva anser att han kom lindrigt undan för som hon uttrycker det ”en korkad grej”. Gabriellas man dömdes till en månads fängelse för grovt rattfylleri och hon anser att det är rättvist. Annas man dömdes till två månaders fängelse för grovt rattfylleri och vållande till kroppsskada och även hon uppfattar straffet som rättvist.

Analys:

Bland de sex intervjuade framkommer fem olika typer av brott, skattebrott, misshandel, mened, sexuellt ofredande av barn, grovt rattfylleri samt grov vårdslöshet i trafik. Endast två av de sex personerna var dömda för rattfylleri och det är inte representativt för hur det ser ut i verkligheten. Den största andelen som verkställer straff med fotboja i Sverige är dömda för rattfylleri och enligt K.Carlsson /KVS-NO (2003) ligger andelen ligger på ca 50 procent. I den engelska studien av Dodgson, Goodwin & Howard (2001) framkommer att majoriteten är dömda för inbrott, stöld och häleri. Man kan fundera över skillnaderna i antalet tilldömda månader i domen i relation till brottets karaktär. Någon dömdes för sex månader för skattebrott och en annan till två månader för mened. Detta kan uppfattas som hårda straff i relation till att en tredje person dömdes till två månader för sexuellt ofredande av barn samt att en fjärde fick två månader för grovt rattfylleri och grov vårdslöshet i trafik. Här kan man ifrågasätta värderingar i samhället och rättsväsendet. Är det rimligt att dömas till mildare straff när man begått ett brott som kan åsamka skada på andra människor? Vidare uttryckte fem utav intervjupersonerna att deras mäns domar var rättvisa i förhållande till brottet medan en ansåg att hennes man var oskyldig.

Har din man dömts för något brott tidigare?

Ingen av intervjupersonernas män har tidigare dömts för något. Dock har Sannas man förlorat körkortet vid ett tidigare tillfälle.

Analys:

I grundtanken bakom verkställighet med fotboja finns uttryckt att så många som möjligt av de som ansöker om fotboja ska få det, om dom uppfyller de kriterier som krävs. Sammanfattningsvis måste de dömda i vår undersökning vara relativt välanpassade i

samhället eftersom de uppfyllde kriterierna för verkställigheten. I tidigare forskning redovisas återfall i brott efter det att verkställigheten är avslutad så vi kan inte jämföra dessa resultat med våra eftersom vår fråga handlar om tidigare brott.

Hur upplevde du tiden mellan brottet och domen?

Sanna upplevde det som jobbigt när de första papperen från Tingsrätten kom, men den här tiden gick ändå rätt bra eftersom hennes man hanterade situationen bra.

Elsa upplevde den här tiden som jättejobbig.

- *Jag tycker att det var jättejobbigt. Usch, han blev så nerös och rädd. Han var så arg. Det tog så lång tid och breven (från tingsrätten) slutade aldrig att komma.*

Lena tyckte att det blev ett orosmoment när hon inte visste hur det skulle gå. Mannen trodde inte att det skulle leda till en fällande dom eftersom han ansåg att det bara var ett ”vanligt slagsmål” och att sånt händer hela tiden. Lena tyckte även att det var jobbigt när det blev klart att det skulle leda till åtal samt att det tog så lång tid.

- *Man är ju lite strutsig. Man väljer att stoppa huvudet i sanden och tror att det ska blåsa förbi bara och så händer det inget mer... men det gjorde det ju.*

Eva tyckte att tiden fram till domen gick ganska fort men att hon inte varit så delaktig eftersom hennes sambo inte sagt någonting förrän strax innan rättegången skulle hållas. Gabriella upplevde inget särskilt under den här tiden och dessutom ville mannen ej prata om situationen. Hon förstod att det skulle bli fängelse. Anna säger att hon inte upplevde något särskilt mer än att det var lång tid, men det var inget hon gick och grubblade på.

Analys:

Vi tolkar att de anhörigas upplevelser av denna period står helt i förhållande till hur de dömda själva hanterar situationen. De flesta av de anhöriga upplevde att det tog väldigt lång tid mellan brottet och domen förutom Eva som inte visste något förrän rättegången skulle hållas. Ingen av de övriga studierna vi tagit del av redovisar resultat gällande anhörigas upplevelser av tiden mellan brottet och domen.

Hur upplevde du tiden mellan domen och fotbojetiden?

Sanna säger att hon hade accepterat situationen och att hon bara ville att det skulle bli gjort. Dessutom startade verkställigheten snart därefter.

Elsa upplevde att den här tiden var ännu jobbigare än före domen. Han var aggressiv och samtidigt rädd och nervös eftersom han upplevde sig som oskyldig. I alla fall upplevde Elsa att barnen som anklagat honom för sexuellt ofredande överdrev sina anklagelser. Hon upplevde den här tiden som både jobbig och hemsk.

Lena var orolig och upplevde väntandet som jobbigt, men det kändes bra för henne att han bara fick fotboja. Hon anser att den här tiden var lättare än innan han fick domen. Nu blev det mer konkret eftersom straffet var bestämt och det var bara att vänta på verkställigheten.

Eva tyckte att det gick ganska fort mellan domen och verkställigheten. Allt praktiskt med arbetsplatsen skulle lösas och det gick ganska bra.

Gabriella tyckte att tiden gick ganska fort.

Anna upplevde att det var positivt eftersom de fick möjlighet att påverka när verkställigheten skulle starta eftersom de skulle på en resa.

Analys:

Överlag så upplevde intervjupersonerna att det under denna period kändes mer konkret och att de hade accepterat situationen. Däremot upplevde Elsa att den här tiden var ännu jobbigare än före domen eftersom hennes man var aggressiv och rädd, då han såg sig själv vara oskyldig. Inte heller denna period tas upp bland resultaten i de tidigare studierna som vi tagit del av.

3.2.2 Förväntningar

Vilka förväntningar hade du inför fotbojetiden?

Sanna tyckte inte att hon hade några förväntningar.

- *Jag förstod att omställningen inte skulle bli så stor eftersom vi redan nu tillbringar mycket tid tillsammans hemma.*

Elsa hade inga förväntningar eftersom hon aldrig varit med om det tidigare. Däremot inför domen hade hon trott att han skulle bli tvungen att verkställa straffet i fängelse.

Lena hade förväntat sig att mannen skulle hinna göra mycket hemma, bl. a måla om huset. Hon hade förväntat sig att han kunde behålla sitt vanliga arbete, men han blev tvungen att i stället ha särskilt anordnad sysselsättning på dagarna.

Eva hade inte förväntat sig att det skulle bli så tufft som det blev. Hon tänkte inte mycket på det i förväg utan tyckte det var bra att han fick fotboja så han kunde fortsätta arbeta.

Gabriella hade förväntat sig att alkoholförbudet under verkställigheten skulle bidra till fortsatt nykterhet då han skulle se de ekonomiska vinningarna av avhållsamheten. Dessutom trodde hon inte att hon skulle bli så låst som hon blev.

Anna hade inte förväntat sig att mannen skulle klara alkoholförbudet under verkställigheten, vilket han gjorde. Utöver det hade hon inga förväntningar.

Analys:

De intervjupersoner vars män hade alkoholproblem byggde sina förväntningar kring förändring av alkoholvanor. Två av intervjupersonerna verkar ha förväntat sig att fotbojetiden skulle vara lättare än vad den blev i verkligheten. Resterande två uttryckte inga särskilda förväntningar. I BRÅ:s rapport (2004) kommer det fram att det fanns anhöriga som redan från början inte hade varit positiva till verkställigheten, men som ändå valt att ställa upp. BRÅ själva spekulerar över om det alltid är så lätt att väga den dömdes behov mot de övriga familjemedlemmarnas.

Hur upplevde du fotbojetiden?

Sanna tyckte det var jobbigt eftersom det gick larm hela tiden när hennes man låg i badet eller i sovrummet. För att undvika detta började mannen sova i vardagsrummet på en tärtsäng för att undvika larm, eftersom paret kände sig misstrodda av frivården. På grund av larmen som gick blev det tal om att ompröva hans fall och Sanna var orolig att detta skulle innebära att han blev tvungen att tillbringa resterande tid på anstalt.

Elsa tyckte det gick bättre när han väl fick bojan. Hon var nervös ibland att han inte skulle hinna till jobbet i tid så därför påminde hon honom om att ringa frivården om han blev sen.

Elsa var nöjd med att han skötte sig så bra och att inget larm gick under hela fotbojetiden.

Lena upplevde att det var jättemycket konflikter hemma. Hon upplevde besöken från kontrollanterna som jobbigast under hela fotbojetiden på grund av att hennes man fick blåsa i alkometern ute på bron. Eftersom de var nyinflyttade ville hon inte att grannarna skulle få ett

felaktigt intryck av dem. Då Lena inte hade körkort upplevde hon det jobbigt att behöva be andra om skjuts när hon skulle handla, särskilt när deras egen bil stod på uppfarten.

- ***Tror du att han tyckte det var lika skamligt?***
- Nej, *det gjorde han ju inte och det gör han ju fortfarande än idag inte. Vi är ju inte lika och jag skulle aldrig någonsin hamna i en sådan situation, vi lever ju två helt skilda liv. Jag tror inte att han upplevde det som så särskilt hemskt. Framför allt så är han inte en sån person som bryr sig om vad alla andra ska tycka, det är helt förbehållet mig att bekymra mig om det.*

Eva tyckte fotbojetiden var hemska. Det var inte bra för deras förhållande, då det bidrog till att förhållandet tog slut. Hon tyckte att det var väldigt enerverande att han var hemma hela tiden på kvällar och helger. Han var egentligen en aktiv människa så det var bra att han fick arbeta och åka till frivården en gång i veckan.

- *Det var en konstlad tid, då alla kompisar skulle ställa upp och vara hemma hos oss och hälsa på, fast dom förstod inte att de var där för mycket.*

Gabriella upplevde att hon blev låst och att hon fick sköta om så att mannen kom iväg till saker. Hon upplevde att det blev ett straff för henne.

- *Det var ett evigt passande. Jag var mer låst till en fotboja än vad han var.*

Anna tyckte att det här var en bra tid för henne. Hon tyckte det var positivt med kontrollerna som gjordes och att mannen klarade av att vara nykter den här tiden.

Analys:

Fyra av sex deltagare i vår studie uppfattar att fotbojetiden överlag förde med sig negativa följder så som; problem i relationen, falsklarm och misstro från frivården samt skamkänslor. Gabriella uttryckte att hon upplevde sig vara mer låst till fotbojan än vad hennes man var och dessutom fick hon ta ansvar för att mannen skulle passa tider och komma iväg till aktiviteter. Dessa resultat stämmer väl överens med Brottsförebyggande rådets utvärdering (2004) där det kommer fram att anhöriga upplever att deras frihet har blivit begränsad samt rädsla för att den dömda skulle missa tiden.

Vilka var de största fördelarna med att din man hade fotboja?

Sanna upplevde att den största fördelen var att han fick vara hemma då de är van att alltid vara tillsammans. Det skulle ha varit jobbigt både för henne och för mannen om han suttit på anstalt i fyra månader. Hon tyckte att vardagen fungerade som vanligt eftersom människor kom och hälsade på som vanligt. Enligt Sanna var ändå detta med att han var tvungen att passa tider det bästa eftersom han är väldigt dålig på detta i vanliga fall.

Elsa upplevde att det var bättre med fotboja, för då kunde hennes man vara hemma med familjen. Det var en fördel att han var hemma så att inte grannarna började undra.

Lena tyckte att det var en fördel att mannen fick vara hemma eftersom han vanligtvis jobbar sexveckorspass till sjöss. Mannen hade även renoverat i hemmet under denna period, vilket hon såg som en fördel.

Eva upplevde att den största fördelen var att hennes sambo kunde jobba.

- *Att han kunde fortsätta leva ett hyfsat normalt liv och träffa sina kompisar. Att alla inte*

behövde veta om det, för det var ju en liten by och folk hade nog märkt det mer om han försvunnit i två månader.

Gabriella upplevde inte någon fördel.

- *Jag hade varit mer fri och kunnat koppla bort allting om det hade blivit en månads fängelse.*

Anna tyckte att det var positivt att mannen klarade alkoholförbudet under fotbojetiden. Dessutom tyckte hon det var positivt att mannen hade en sysselsättning att gå till varje dag. Mannen tyckte själv att det var intressant eftersom han fick pröva på en annan yrkesinriktning.

Analys:

Fyra av intervjupersonerna uppgav att den största fördelen var att männen kunde vara hemma med familjen och vi tolkar att de då menar i jämförelse med anstalt eftersom vissa tidigare uttryckte svårigheter med att ha dem hemma hela tiden. Dessa resultat stämmer väl i förhållande till BRÅ:s utvärdering (2004) där anhöriga uppgav att de inte ville ha den dömde på anstalt tillsammans med andra dömda utan hemma med familjen. I en undersökning från England gjord av Dodgson, Goodwin & Howard (2001) framkommer att majoriteten av de anhöriga angav att den främsta fördelen med fotboja var att den dömde kunde vara hemma samt att familjemedlemmarna slapp besöka anstalten. I vår studie uppgav många att det var bra att de dömda hade en sysselsättning att gå till på dagarna. Sanna uttrycker att det blev struktur genom att hennes man blev bättre på att passa tider. Struktur i tillvaron angavs även av anhöriga som en viktig fördel i studien från Dodgson, Goodwin & Howard (2001). När det gäller Anna i vår studie så märker vi att fotbojeperioden var en positiv tid för henne eftersom hennes man lyckades avhålla sig från alkohol trots sitt missbruk. Positiva erfarenheter som denna, gällande alkoholförbud, har vi inte funnit i utländska utvärderingar då Sverige verkar vara det enda landet med drogförbud under verkställigheten.

Vilka var de största nackdelarna med att din man hade fotboja?

Sanna upplevde att det blev en otrolig fokusering på tiderna.

- *Jag var orolig att han skulle missa tiderna så han skulle bli avbojad och hamna på anstalt.*

Elsa upplever att den största nackdelen är att folk pratar så mycket.

- *Att folk pratar så mycket, till och med nu så här långt efteråt. Dom frågar fortfarande saker och man kan ju inte svara heller... det blir ju svårt att berätta rakt ut vad han har gjort. Jag får så många frågor...*

Lena upplevde isoleringen som den största nackdelen, och hon kände det som att hon också blev straffad. Hon tror att det hade känts bättre om hon hade haft körkort. Hon tyckte också att det var jobbigt när han var hemma så mycket, för det "slet" väldigt mycket på deras förhållande. Att behöva be om skjuts till och från jobbet, samt alla frågor som kom på grund av det, upplevde Lena som jättejobbigt.

Eva upplevde att den största nackdelen var att det frestade på deras förhållande så mycket att det tog slut. Hon tyckte även att det blev en "konstlad miljö" för honom att sitta instängd i sin egen lägenhet. Att bara ha någon timme i veckan att hinna göra saker på upplevde Eva också

som svårt.

Gabriella upplevde att hon blev så låst och att hon fick anpassa sig så mycket efter sin man och hans tider. Eftersom han miste körkortet blev hon tvungen att köra honom till sysselsättningen och programverksamheten på frivården.

Anna tyckte att nackdelarna var att han inte kunde vara med på olika saker och att de var tvungna att planera de fria timmarna på helgerna.

- *Men, det var inte så märkvärdigt. Jag tycker ett straff ska vara kännbart. Det ska inte vara så att man kan leva som innan, då blir det ju ingen skillnad.*

Analys

När det gäller nackdelar med fotboja så framkommer mer skilda åsikter hos de anhöriga jämfört med deras åsikter om fördelarna med fotboja. De upplever att det blev en fokusering på tider vilket också framgår bland de anhöriga i BRÅ: s studie (2004). Lena och Gabriella i vår studie upplevde sig vara isolerade och låsta, vilket också framhölls i de negativa fallen i BRÅ: s studie. Den största nackdelen för Eva var att fotbojetiden frestade på deras förhållande så mycket att det tog slut och i BRÅ: s studie framhölls slitage på förhållanden som en framträdande nackdel. Dodgson, Goodwin & Howard (2001) beskriver i sin studie att det endast var en liten andel av de intervjuade som upplevde att deras relation hade försämrats. Även om Anna uppger ökad planering av de fria timmarna som en nackdel, så tolkar vi ändå utifrån hennes berättelse att hon tycker att ett straff ska vara kännbart och innebära förändringar.

3.2.3 Relationen

Har er relation förändrats? Hur?

Sanna upplever att relationen är oförändrad eftersom de har varit tillsammans i 30 år och dessutom är mannen lättsam som person.

Elsa upplever inte heller att relationen med hennes man har förändrats samt att man måste glömma och gå vidare.

Lena tycker att relationen har förändrats men inte av själva fotbojetiden utan av att han utförde brottet. Hon menade att de hade mycket att reda ut om hur de skulle gå vidare.

- *Vi fick ju onekligen tid till att älta det han hade gjort när han satt hemma med sin fotboja.*

Eva tyckte att deras relation hade förändrats till det sämre. Det gick till och med så långt att de gjorde slut. Hon tyckte att det var enerverande att han var hemma hela tiden.

Gabriella tyckte inte att deras relation hade förändrats något.

Anna anser inte heller att hennes relation med mannen har påverkats något.

Analys: Utav intervjupersonernas svar ovan ser vi att en stor majoritet inte anser att relationen till deras män har förändrats, vilket överrensstämmer med studien av Dodgson, Goodwin & Howard (2001). Det var enbart Eva som uttryckte att deras relation hade försämrats under fotbojetiden. Lena tyckte däremot att relationen hade förändrats på grund av misshandelsbrottet och vi undrar om hennes relation försämrades på grund av hennes syn på brottet. Utav detta tycker vi oss se ett åldersrelaterat mönster eftersom alla de äldre intervjupersonerna med långa familjeförhållanden bakom sig säger sig vara opåverkade. Lena och Eva som då var i tjugooårsåldern fick problem i deras relativt kortvariga relationer. I BRÅ: s studie framkom det att relationer påverkades både positivt och negativt av fotbojetiden. I de

negativa fallen framhöll man slitage på grund av att de kände sig "låsta" samt att de upplevde ett tvång att planera allt efter tidsschemat. I de fall där relationen förbättrats berodde det på att man fått tillfälle att träffas och prata med varandra. Vi har i vår studie ingen person som upplevt en förbättring av relationen. Sådana resultat redovisar både BRÅ (2004) samt Dodgson, Goodwin & Howard (2001).

Hur har fotbojetiden påverkat dig? Din man?

Sanna tycker inte att fotbojetiden har påverkat henne någonting, men hennes man har däremot förändrats.

- *Jag har märkt att han vill ha bekräftelse på att han är duktig. Han pratar fortfarande om att det var jobbigt att inte bli trodd av frivården.*

Elsa tycker inte att fotbojetiden har påverkat henne då hon jobbade så mycket och mannen skötte det mesta själv. Hon var dock orolig för om han skulle kunna passa tiderna, hitta parkering i stan, ha tillräckligt med parkeringspengar osv. Elsa tycker att det gick bättre för mannen när han väl hade fått fotbojan, för då visste han att det bara var att fullfölja straffet. Dessutom fick han behålla den tillfälliga sysselsättningen i form av en fortsatt anställning. Lena trodde först att det hade påverkat dom båda jättemycket men nu är hon inte så säker längre. Hon tycker att det finns andra saker i livet som påverkar en mycket mer.

Eva tycker att fotbojetiden påverkade dom mycket mer än vad någon av dom hade trott.

- *Dåligt... ja det gjorde det. Jag kan inte säga rent konkreta saker... men i slutet av fotbojetiden då tog det slut mellan oss. Jag orkade inte vara där och han orkade inte med mig. Vi blev tillsammans igen någon månad efteråt då allting var lugnt igen och den där jäkla plastgrejen (bojan) var borta.*

Gabriella menar att hon inte påverkats så mycket förutom att det var positivt att hennes man var nykter. Hon anser att mannen inte påverkats någonting.

Anna tycker att det var en positiv upplevelse att mannen klarade av att vara nykter. Mannen har påverkats såtillvida att han inte vill köra bil när han har druckit. Nuförtiden har han alkoholås i bilen.

Analys: Elsa berättar att hennes man påverkats positivt eftersom han blev lugnare när verkställigheten väl hade börjat. Dessutom blev han erbjuden en anställning efter fotbojetiden. Elsa uppger att hon inte påverkats av fotbojetiden men med tanke på tidigare svar så kan man anta att hon påverkats positivt av mannens förbättrade humör och hans nya anställning. Enligt BRÅ: s utvärdering (1999:4) så framkommer att många dömda efter fotbojetidens slut fått behålla den tillfälliga sysselsättningen som ett ordinarie arbete. Detta ledde till privatekonomiska vinster samt en bibehållen kontakt med arbetsmarknaden. Övriga tre intervjupersoner tycker att fotbojetiden påverkat dem mycket, men på olika sätt. Eva hänvisar till det spruckna förhållandet. Både Gabriella och Anna påverkades positivt eftersom deras män kunde avhålla sig under denna period trots deras pågående alkoholmissbruk. Anhörigas positiva upplevelser av alkoholförbudet finns inte representerat i utländsk forskning då alkohol är tillåtet under verkställighet där.

Kan du uppskatta hur relationen skulle ha påverkats vid en ev. fängelsevistelse?

Sanna uppskattar att relationen skulle ha varit som vanligt.

Elsa uppskattar att deras relation skulle ha förändrats om hennes man hade suttit i fängelse.

- *Då skulle det ha varit mycket värre... då tror jag att han skulle ha hamnat på psyket. Det tror jag inte skulle ha varit bra alls, han skulle ha blivit arg och då hade allt blivit mycket värre.*

Lena uppskattar att relationen skulle ha påverkats mindre om han hade suttit på anstalt. Hon menar att hon är ju ändå van att han arbetar borta längre perioder.

Eva är osäker på hur relationen skulle ha påverkats om hennes sambo hade suttit i fängelse.

- *Det känns som om fängelse är mycket värre. Jag såg mig aldrig som att jag var tillsammans med en brottsling, men det hade jag kanske gjort om han hade suttit i fängelse... Men, han är ju på sätt och vis det ändå.*

Gabriella uppskattar att relationen skulle ha påverkats till det bättre om hennes man hade suttit i fängelse eftersom hon tror att de hade känt sig nyförälskade när han kommit hem.

Anna uppskattar att relationen skulle ha påverkats åt det negativa hållet vid en anstaltsvistelse.

- *Ja, det hade nog varit ännu mer genant skulle jag tro. Nu kunde vi i alla fall ha gäster hemma och då blev inte folk så medvetna om vad som hade hänt. Det här var ett bra alternativ.*

Analys: Här har vi fått väldigt skilda svar och dessutom med skilda orsaker. Elsa upplever att hennes mans humör skulle ha varit en orsak till att en anstaltsvistelse skulle ha påverkat relationen negativt. Även Anna tror att hennes relation skulle ha påverkats negativt om mannen suttit i fängelse men hon uppger även att det skulle ha varit mera genant då och svårt att hålla det diskret. Lena och Gabriella spekulerar över om deras relationer skulle ha förändrats till det bättre eftersom de var så missnöjda med fotbojetiden. Dessutom så var Lena redan van att hennes man var borta långa perioder i arbetet. Anhöriga i undersökningen av Dodgson, Goodwin & Howard (2001) uppger att man inte ville besöka den dömda på anstalten. Utav detta tolkar vi att besök på anstalten hade påverkat relationen mer negativt än verkställigheten i hemmet.

Har din mans alkoholförbud under fotbojetiden påverkat dig? Hur?

Sanna upplever att hennes mans alkoholförbud inte har påverkat henne eftersom hon kände att hon kunde dricka om hon ville.

- *En del personer slutade att komma hem till oss under fotbojetiden när min man inte fick dricka. Men, det gjorde inget.*

Elsa tycker inte att hon påverkats av mannens alkoholförbud, då de båda dricker väldigt sällan.

Lena tycker inte heller att alkoholförbudet påverkade henne eftersom deras alkoholvanor var och fortfarande är mycket begränsade.

Eva anser att det inte påverkade henne eftersom hon kände att hon kunde dricka om hon ville. Dessutom valde alla besökare att avhålla sig från alkohol under den tiden.

Gabriella upplevde att det var skönt med alkoholförbudet under fotbojetiden och att det verkligen gick bra för hennes man att avhålla sig. Hon hade hoppats att han skulle fortsätta att avhålla sig efter fotbojetiden men det blev inte så.

Anna upplever att hennes mans alkoholförbud påverkade henne positivt.

- *Ja, det är nämligen så att min man är alkoholist och det vägrar han att säga. Så jag var väldigt skeptisk till att han skulle klara den här perioden, men det gjorde han. Så därför tyckte jag att det här var en bra tid för mig.*

Analys: Fyra av de intervjuade anser att alkoholförbudet inte hade påverkat dem något. Här tolkar vi att detta beror på att det inte framkom några alkoholproblem i dessa familjer. Dock väljer Sanna att nämna det faktum att vissa personer slutade komma under denna period med alkoholförbud. Kan detta ha berott på alkoholförbudet och är Sanna verkligen opåverkad av detta? Gabriella och Anna framhåller även här det positiva med alkoholförbudet. Vi tycker oss se att alkoholmissbruket har påverkat vardagslivet för dessa personer så att ett alkoholförbud upplevs som en lättnad. I BRÅ: s studie (2004) framkommer att kontrollerna fungerade som ett stöd i drogfrihet, vilket upplevdes som positivt både bland de dömda och bland de anhöriga.

3.2.4 Barnen

Har du/ni barn? Hur många? Hur gamla? Vet barnen om fotbojan?

Sanna och hennes man har tre barn tillsammans som är 23, 25 och 28 år. Ingen av dom bodde hemma under den tiden men dom vet om att deras pappa hade fotboja.

Elsa och hennes man har två barn som är 19 och 28 år gamla. Nittonåringen bodde hemma under den här tiden och båda barnen visste att pappan hade fotboja.

Lena och hennes man hade vid den här tiden inga egna barn men idag har dom tre stycken.

Varken Eva eller hennes sambo hade under denna period några barn.

Gabriella har fem barn från tidigare äktenskap som är 47, 43 (tvillingar), 41 och 40 år gamla. Hennes man har tre barn från tidigare äktenskap som är 47, 43 och 35 år gamla. Både Gabriellas och mannens barn visste om fotbojan.

Anna och hennes man har två barn tillsammans som är 36 och 37 år gamla. Båda barnen visste om fotbojan.

Analys: Endast en intervjuperson hade ett barn boende hemma under denna period och därför blir det svårt för oss att besvara frågeställningen om hur barn påverkas under fotbojetiden. Vi kommer därför att i frågorna till stor del koncentrera oss på om de vuxna utflugna barnen har uttryckt något.

Har det påverkat barnen på något sätt? Vad tycker barnen? Har de uttryckt något?

Sanna anser att det inte har påverkat barnen på något sätt. Hon berättar att barnen tyckte att det var positivt att pappan kunde vara hemma. Ena dottern hade inte berättat för kompisar eftersom hon tyckte att de var så fördomsfulla.

Elsa tycker att det har påverkat barnen på ett negativt sätt eftersom bägge barnen tycker att det har varit en jättejobbig tid. Elsa berättar att hennes yngsta dotter fortfarande mår dåligt av att folk pratar så mycket "på byn", särskilt efter att det stod om fadern i tidningen och på löpsedlarna vid kiosken. Även dotterns fritid blev påverkad eftersom hon inte kunde bli skjutsad till aktiviteter i samma utsträckning som tidigare.

Gabriella menar att hennes barn blev påverkade eftersom dom visste att hon inte mådde bra under den här perioden. Mannens barn upplevde det som positivt att fadern åkte fast för rattfylleri eftersom dom hoppades att det skulle leda till en förändring i hans alkoholkonsumtion.

– *Förut var dottern jättearg för att han hade druckit och sonen tycker att pappan dricker mycket mer nu sedan han fått pension.*

Dom var väl egentligen glada att det hände för dom trodde nog också att det kunde bli bättre sen.

Anna tror att det har påverkat barnen positivt eftersom deras pappa klarade av att avhålla sig från alkohol under den här tiden. I övrigt har de inte uttryckt något speciellt.

Analys: Sannas och Elsas döttrar påverkades båda negativt, dock i olika grad. Sannas dotter valde att inte berätta för vissa kompisar medan Elsas dotter mådde dåligt av utstötthet och kommentarer från omgivningen. Även fritiden för Elsas dotter påverkades negativt eftersom hon inte kunde bli skjutsad till olika aktiviteter. Gabriellas vuxna barn påverkades negativt eftersom dom visste att hon mådde dåligt under den här perioden. Gabriellas styvbarn och Annas barn påverkan relaterar till deras faders alkoholmissbruk. Gabriellas styvbarn trodde att straffet skulle bli ett uppvaknande för deras far och Annas barn upplevde att perioden blev positiv eftersom deras far kunde avhålla sig. Än en gång återkommer alkoholmissbruket som en påverkan på deras familjer. Enligt Gibbs & King (2001) så påverkades barn såtillvida att de inte kunde vara utomhus lika mycket som förut och hela undersökningen sammanfattas med att fotbojetiden lägger en extra börda, särskilt på kvinnor och barn. I BRÅ: s studie (2004) visar det sig att fotbojetiden gav barn i alla åldrar fördelar av att den dömde var hemma eftersom de fick chans att återupprätta en relation med föräldern.

3.2.5 Praktiska arbetet hemma

Har det påverkat det praktiska arbetet hemma? Har det blivit mer eller mindre arbete för dig hemma?

Sanna anser att det inte har påverkat det praktiska arbetet hemma eftersom hon redan gör allt arbete, förutom att måla. Så det har varken blivit mer eller mindre arbete för henne. Elsa tycker inte heller att det har påverkat hennes arbete hemma. Det var hennes man som utförde sysslorna hemma för att inte bli så rastlös. Dessutom tycker Elsa att hon arbetade mycket under fotbojetiden.

Lena upplever att det påverkade det praktiska arbetet hemma i stor utsträckning eftersom hon var tvungen att be andra om hjälp när hon skulle uträtta ärenden då hon ej hade körkort.

- *Det blev mer jobb för det krävdes att man planerade på ett annat sätt än vad jag var van att göra då jag hade honom hemma. Samtidigt så var det ju inte mycket jag behövde göra rent praktiskt, hushållssysslor och sånt där, det föll ju på hans lott direkt. Han hade ju inget bättre för sig. Jag gjorde det som behövde göras utomhus.*

Eva anser inte att det blev några större förändringar. Hon tillägger att hon alltid har utfört mindre arbete hemma.

- *Jag var ju i och för sig tvungen att göra andra saker, som att tvätta eftersom han inte fick gå ut. Jag handlade hellre själv så att vi skulle kunna hälsa på någon eller göra något annat den där timmen han var "ledig" varje vecka (fria tiden).*

Gabriella anser att det inte har påverkat det praktiska arbetet hemma eftersom hon redan innan gjorde allt arbete hemma. Hon upplevde däremot att det blev mer arbete utanför hemmet eftersom hon då fick handla själv och dessutom skjutsa sin man till olika sysselsättningar.

Anna upplever att det inte påverkade det praktiska arbetet hemma förutom att hon under denna period fick handla själv, något som de tidigare gjort tillsammans.

Analys: Sanna och Gabriella ansåg att det inte hade påverkat arbetet hemma eftersom dom redan innan utförde det mesta men Gabriella uppger ökad belastning i form av skjuts till olika aktiviteter. Övriga fyra i vår undersökning upplevde att deras män gjorde hushållssysslor inomhus medan dom själva fick ökad arbetsbelastning av saker som behövde uträttas utanför hemmet. Utifrån vår frågeställning angående förändring av vardagliga arbetsuppgifter för anhöriga, så tycker vi oss se att den dömde i de flesta fall utför mer hushållssysslor hemma under fotbojetiden. Däremot så ser vi att de anhöriga får mer sysslor som ligger utanför hemmet t.ex. inköp, tvättstuga, trädgårdsarbete samt skjutsa till olika aktiviteter. Detta stämmer överens med tidigare forskning gjord av Gibbs & King (2001) där man uppger att anhöriga gav upp mycket av sin egen tid för att hjälpa de dömda med inköp, ärenden och skjutsar till olika aktiviteter. Enligt BRÅ (2004) så fanns det en grupp som ansåg att de hade blivit ålagda mer arbetsuppgifter. Den grupp som ansåg att de fått mindre uppgifter inomhus eftersom den dömde utförde dessa säger sig istället ha fått mer uppgifter ute t.ex. trädgårdsarbete.

3.2.6 Ditt yrkesarbete

Har du arbetat under fotbojetiden? Har du varit ledig under fotbojetiden?

Sanna arbetade inget under denna period eftersom hon är hemmafru.

Elsa berättar att hon tog semester de första två och en halv veckorna och resterande tid arbetade hon.

- *Jag tog semester dom första två och en halv veckorna. Jag ville vara hemma där i början. Sen gick det ju så bra att det inte var någon fara.*

Lena arbetade heltid under hela fotbojetiden.

- *Ja, jag arbetade så mycket som jag kunde. "Bättre fly än illa fäkta"*

Eva gick gymnasiet under fotbojetiden och var därför inte ledig något.

Varken Gabriella eller Anna har arbetat under fotbojetiden då dom är ålderspensionärer.

Analys: Tre av intervjupersonerna arbetade inte under denna period, två av dessa är pensionärer. Två arbetade och en gick i gymnasiet. Elsa arbetade men tog semester de första två och en halv veckorna av fotbojetiden.

Har fotbojetiden påverkat ditt yrkesarbete/skolarbete?

Elsa upplever inte att hon påverkades i sitt yrkesarbete under denna tid.

Lena anser att fotbojetiden inte påverkade hennes yrkesarbete något nämnvärt förutom att hon blev tvungen att planera mer. Tidigare hade Lena både blivit skjutsad till och hämtad från jobbet av sin man medan hon under denna period fick åka dit på annat sätt.

Eva tycker inte att det påverkade hennes prestationer i skolan, dock påverkade deras relationsproblem henne rent känslomässigt.

Analys: Elsa uppger att hon inte påverkades i sitt yrkesarbete, men hon påverkades ändå såtillvida att hon tog några veckors semester eftersom hon kände sig orolig. Lena och Eva uttrycker att deras prestationer i jobbet/skolan inte påverkades men att andra faktorer påverkade dom. Frågor om påverkan på arbetslivet för anhöriga redovisas varken i BRÅ: s studie eller i de utländska studierna vi använt oss av.

Kände du att du kunde berätta om fotbojetiden för dina arbetskamrater/klasskamrater? Vad fick du för reaktioner?

Elsa kände inte att hon kunde berätta för sina arbetskamrater.

- *Nej! Det kunde jag inte göra. Jag ville inte att det skulle pratas på jobbet, att dom skulle fråga; Men oj då, vad är det som har hänt? Kan det va sant? Jag ville inte ha en massa frågor. Det hade varit jobbigt.*

Lena berättade för de arbetskamrater som hon kände att hon kunde lita på och som hon inte trodde skulle vara fördömande.

- *Reaktionerna från dom var varierande, det är inte alltid så att man känner folk så väl som man tror. Det här med fotboja är ju så mycket vanligare än vad man tror, vanligare än vad jag någonsin trodde. Jag trodde inte att var och varannan människa var kriminell. Jag hade nog förstorat upp det här med fotboja för mig själv och det var väl kanske den biten som var jobbigast. Inuti så analyserade jag sönder allt och kände skamkänslor.*

Eva berättar att alla hennes skolkamrater tillslut visste om det eftersom det spreds i det lilla samhället men hon berättade inget själv om hon inte blev tillfrågad. Eva upplevde att hans handling var oväntad och hon tror att många inklusive henne själv och hennes föräldrar blev chockade när det uppdagades.

Analys: De tre deltagarna i vår studie som arbetar har medvetet valt att inte berätta öppet om männens fotboja på arbetet/skolan. Vi tolkar det som att detta ändå är en händelse som man inte är helt bekväm i och vi märker att dom gör en avgränsning för vilka dom berättar för. Ingen av de studier vi använt oss av redovisar uppgifter om fotbojetiden påverkat anhörigas arbete eller relationer till arbetskamrater.

3.2.7 Ekonomi

Har detta påverkat er ekonomi? Påverkade dygnsavgiften för fotbojan er ekonomi?

Sanna upplevde att ekonomin blev lite kärvare under fotbojetiden men uttrycker samtidigt att de inte hade så stora anspråk.

Elsa upplever att deras ekonomi påverkades både av mannens resor till sysselsättningen och av resorna till påverkansprogrammet på frivården. Hon fick dessutom hjälpa sin man ekonomiskt eftersom hans utgifter ökade pga. dygnsavgifter och resor. Lena anser att deras ekonomi inte påverkades eftersom han fortfarande hade sin lön under den här perioden. Dygnsavgiften har heller inte påverkat deras ekonomi men däremot de åtta tusen kronor i böter, som han var tvungen att betala. Eva upplever inte att dygnsavgiften påverkade deras ekonomi negativt.

- *Ekonomi påverkades till det bättre under fotbojetiden. Han jobbade eller var hemma så han kunde inte göra av med några pengar.*

Gabriella anser att deras ekonomi påverkades till det sämre av de extra utgifterna under fotbojetiden.

- *Jag hade ju hoppats på att han kunde se hur mycket pengar vi kunde få över om det inte blev så mycket brännvin. Men, nu blev det ju utgifter för alla aktiviteter och dygnsavgiften så det syntes ju inget på hans konto.*

Anna anser att det inte har påverkat deras ekonomi eftersom de båda har pension.

Analys: Tre av de intervjuade anser att deras ekonomi har påverkats eftersom det blev mer resor och dygnsavgiften ökade på kostnaderna. För Lena, Eva och Anna blev det ingen påverkan av ekonomin, dock var Lenas man tvungen att betala böter för brottet vilket försämrade deras ekonomi. Övrig forskning visar inte på att fotbojetiden i sig har påverkat familjers ekonomi förutom en förälder i Gibbs & Kings undersökning (2001) som fick ökade utgifter när det vuxna barnet flyttade hem för att verkställa straffet.

3.2.8 Släkt och vänner

Har du/ni berättat för släktingar? Har du/ni berättat för vänner? Har det påverkat din/er relation till släkt och vänner?

Sanna talar om att dom har berättat för de släktingar och vänner som dom brukar träffa. Hon tror inte att relationer till släkt och vänner har förändrats även om hon uttrycker att hon blev besviken när ingen frågade hur det gick för honom.

- *Jag blev även besviken när vi träffade släktingar på stan som frågade vad vi gjort i sommar när de redan visste att han hade haft fotboja.*

Elsa säger att dom har berättat för släktingar, vänner och hans arbetskamrater. Dom vet om att han har haft fotboja men dom tror inte att han har begått brottet. Elsa tror inte att relationen till släkt och vänner har förändrats.

Lena säger att dom har berättat för de släktingar och de vänner som de umgicks med på ett sånt plan att det blev nödvändigt att berätta. Lena nämner också att det inte verkar ha påverkat relationerna i någon negativ riktning.

- *Det fanns vänner som jag valde att inte berätta det för också. Det är ju ingenting som man behöver tala om. Han berättade det säkert för alla, för han tyckte ju inte att det var någonting farligt. Han såg inget skamligt i det...*

Eva berättar att dom talade om det för familjerna, vännerna och de närmsta släktingarna. Men eftersom det var ett litet samhälle så fick många personer reda på det ändå. Hon tycker inte att relationerna påverkades till det sämre utan att dom flesta nog var mest förvånade.

Gabriella säger att dom bara har berättat för barnen och en bekant som mannen fick skjuts av till en aktivitet varje vecka. Gabriella menar att relationerna inte har påverkats eftersom nästan ingen har vetat om det och hon hade önskat att de hade kunnat vara mer öppna och berättat för omgivningen.

Anna säger att dom har berättat för sina släktingar och att hon har berättat för några av sina nära vänner. När det gäller relationerna säger Anna att det inte har kommit fram något negativt.

Analys: Alla har berättat för släktingar och vänner även om vi också här märker att de gör ett urval för vilka de berättar. En majoritet anser att relationerna till släktingar och vänner inte har påverkats som en följd av fotbojan, dock berättar Gabriella att nästan ingen visste om det eftersom mannen inte ville berätta. Sanna uppger att hon blev besviken när släktingar och vänner agerade som om de inte visste om något. När vi jämför med tidigare forskning så hittar vi inga specifika uppgifter där anhöriga har berättat om fotbojan för släkt och vänner eller om de fått negativa reaktioner från dessa. Det enda som uppges om släkt och vänner i BRÅ: s (2004) och Gibbs & Kings (2001) undersökningar är att det har varit positivt med verkställighet i hemmet eftersom de kunde behålla relationerna till släkt och vänner.

3.2.9 Fritid/intressen

Har det påverkat era fritidsintressen?

Sanna anser inte att det påverkat deras fritidsintressen.

Elsa tycker inte att deras fritidsintressen påverkades, dock tror hon att det hade varit jobbigare att sitta inomhus om straffet hade verkställts under våren och sommaren.

Lena upplever att denna period påverkade hennes fritidsintressen mer än hennes mans.

- *Hans fritidsintressen påverkades positivt eftersom han fick sitta inne och göra det han var nöjd med, men mitt fritidsintresse som bestod av att fara på IKEA blev det ju inget av med då.*

Eva upplever att det påverkade deras intressen och föreningsliv. Båda tycker om att vara ute och röra på sig och mannen var engagerad i en idrottsförening

- *Det var därför han var irriterad, han var van att träna mycket. Jag kunde ju fortsätta att träna så det påverkade nog honom mer. Vi var vana att ses ute men under den här tiden sågs vi bara inomhus i lägenheten och det påverkade oss ganska mycket.*

Gabriella anser att det inte påverkade deras fritidsintressen någonting eftersom de inte hade så många.

Anna upplever att det inte påverkade så mycket förutom att det var jobbigt på deras gemensamma träningspass, när tränaren undrade när hennes man skulle komma tillbaka.

- *Jag har ingen lust att ljuga för hans skull. Det skulle ha varit bättre om min man hade kunnat säga sanningen. Det tycker jag har varit jobbigt att han inte kunnat säga sanningen och att de frågar mig var han är. Men, det har inte hindrat mig från att åka*

Analys: För tre av intervjupersonerna så påverkades inte deras fritidsintressen. I Lenas fall var det hennes fritidsintresse som påverkades negativt då hon inte kunde ta sig iväg själv med bilen. Hon anser dock att hennes man fick mer tid till sina intressen som var förlagda till hemmet. Eva uppger att hon kunde utöva sina intressen som vanligt men hon påverkades ändå lika negativt som mannen då de inte kunde vara ute och träna tillsammans. Anna uppger även hon att hon utövade intressena som tidigare. Dock blev hon påverkad negativt av att mannen undanhöll för deras gemensamma tränare varför han inte var där. I undersökningen som Dodgson, Goodwin & Howard (2001) skrivit framgår att en del anhöriga tycker att fotbojetiden har inkräktat på deras fritid som därmed blev allt för liten. Gibbs & King (2001) tar upp negativa effekter för anhöriga som består av att de gav upp mycket av sin egen tid och gav upp sina intressen för att kunna ställa upp för de dömda. Anhöriga fick till och med väldiga skuld känslor när de lämnade de dömda hemma, och de stannade till och med hemma på grund av detta.

3.2.10 Kontrollerna

Hur har det fungerat med kontrollerna? Hur har relationen med kontrollanterna fungerat?

Sanna upplever att kontrollerna har fungerat jättebra och att de utvecklade en bra relation med kontrollanterna.

- *Då hade han någon annan att prata med och dom kunde sitta en timme och fika och prata... Han tyckte det var kul eftersom de var så trevliga och snälla. Jag tyckte också att dom var trevliga. Jag skulle tänka mig att vi fått en sån relation efter det här så dom skulle kunna komma in och fika om dom har vägarna förbi.*

Elsa upplever att kontrollerna och relationen till kontrollanterna har fungerat jättebra. Hon uttrycker att det var positivt att det var samma kontrollanter som kom varje gång och att dom hade tid att prata över en kopp kaffe.

- *Det var otroligt bra att dom kom, det lättade upp stämningen.*

Lena anser inte att det har fungerat bra med kontrollerna. Hon tyckte inte om att kontrollanterna snabbt genomförde alkotestet ute på bron så att grannarna kunde se.

- *Från kontrollanternas sida så var det nog en fråga om att visa hänsyn och inte störa för länge eller tränga sig på. Samtidigt så känner jag att man har ett behov av att prata, och det hade varit enklare för mig om dom tagit sig lite tid, att få något stöd. Jag kände att de var så avståndstagande, ibland nedlåtande, och det var jobbigt. Det skulle ju inte skada om dom var lite trevliga. Straffad det var han ju redan så han behövde ju inte bli straffad igen... och definitivt inte jag. Det var ingen utav dom som frågade hur jag kände mig... det var bara fokus på min man. Sen vet jag ju inte vilka signaler jag sände ut till kontrollanterna i och med att jag kände så här, jag var kanske fientlig själv så att det inte ligger endast hos dom. Jag skulle vilja efterlysa, så här med facit i hand, någon form av anhörigstöd.*

Eva upplevde att kontrollerna och relationen med kontrollanterna fungerade bra. Eftersom dom bodde i en liten by så kände dom kontrollanterna sen tidigare och dom upplevde att dom hade kunnat vända sig till kontrollanterna de hade haft problem.

Gabriella anser att det har fungerat jättebra med kontrollerna och även relationen var bra.

Dom kände kontrollanterna sen tidigare och dom stannade ofta kvar och fikade. Anna tyckte att kontrollerna fungerade bra eftersom dom kom ofta och på oregelbundna tider. Vidare säger Anna att de inte utvecklade någon relation eftersom besöken var så korta.

- *De kom bara en liten stund, stod i hallen så min man fick blåsa och sedan gick dom. Det tycker jag var bra för det finns ju ingen anledning för dom att stanna.*

Analys: Det som utmärker sig i vårt resultat angående kontrollerna är att fem av sex intervjuade önskar en nära relation med kontrollanterna, både för egen del och inte minst för den dömda. Sanna, Elsa, Eva och Gabriella uttrycker att besöken var positiva inslag eftersom man satt ner och pratade över en kopp kaffe. Den negativa kritik som Lena uttrycker handlar egentligen om avsaknad av stöd från kontrollanterna, vilket hon efterlyser. Det Anna önskar av kontrollerna är egentligen bara nykterhetskontrollen, vilken hon tycker har fungerat bra. Våra fynd angående upplevelser kring kontrollerna stämmer väl överens med tidigare forskning. När det gäller undersökningen från Dodgson, Goodwin & Howard (2001) uppgav de anhöriga att kontrollanterna var hjälpsamma och professionella samt visade stor respekt. I BRÅ: s utvärdering (2004) var de flesta anhöriga nöjda med kontakten med kontrollanterna, som de uppgav hade fungerat utan anmärkning. Anhörigas uppfattning var att kontrollanterna var väldigt trevliga när dom kom och visade respekt för att dom gick in i andras hem. Dock framkommer att besöken skedde alltför sällan. När det gäller undersökningen från Gibbs & King (2001) framkommer att anhöriga var nöjda med kontrollerna men uttrycker att de hade velat ha mer uppmärksamhet och kontakt med kontrollanterna. I den undersökningen framgår att orsaken till detta var att kontrollanterna hade begränsad tid och var tvungna att prioritera de dömda. När det gäller vår studie så märks sambandet mellan tidsbegränsning vid kontrollerna och att de dömda bor i större städer. Man kan därför anta att kontrollanter i städer har fler uppdrag.

3.2.11 Utrustningen:

Vad anser ni om utrustningen? Hur har den fungerat? Har den stått synlig hemma?

Sanna säger att utrustningen har fungerat bra förutom att det inte var täckning överallt i huset, så det gick larm när mannen badade. Utrustningen har stått synlig hemma i vardagsrummet. Elsa tycker att den har fungerat bra och det gick inga larm. Den stod synlig hemma. Lena anser att utrustningen fungerade utmärkt och att den var så pass diskret att det inte gjorde något att den stod synlig hemma. Hon tyckte också att det var bra att det inte gick några falsklarm.

- *Jag kan tänka mig att det skulle ha varit jättejobbigt om man hade blivit misstänkt för att vara på fel ställe vid fel tidpunkt.*

Eva tycker att utrustningen har fungerat relativt bra och den stod synlig vid telefonjacket. De larm som gick tror hon berodde på felinställningar av tidsschemat.

Gabriella tycker inte att utrustningen fungerade bra och den stod synlig hemma.

- *Den var bedrövlig. Den störde telefonen så fruktansvärt och den bara fräste. Vi kunde ju inte tala i den vanliga telefonen utan vi fick ju använda mobilen.*

Anna uppger att hon inte har någon särskild uppfattning om utrustningen och att den har stått synlig hemma. Dock säger hon att det inte har gått några falsklarm.

Analys: Majoriteten tycker att övervakningsutrustningen har fungerat bra. Sanna tar dock upp att det ofta gick falsklarm, vilket påverkade mannen negativt eftersom han tyckte sig bli misstrodd av frivården. Detta bidrog till att mannen fick sova på tältsäng i vardagsrummet för att undvika larm och därmed misstro från frivården. Gabriella uppger väldiga problem med utrustningen som störde telefonförbindelsen så de fick använda mobiltelefon istället. Ur den tidigare forskningen kommer det inte fram så många nackdelar gällande utrustningen förutom i Dodgson, Goodwin & Howard (2001) där drygt en tiondel av de tillfrågade uppger att de haft problem med utrustningen.

Hur har din man upplevt att ha fotbojan på dygnet runt?

Sanna säger att mannen själv tyckte att bojan skavde i börjanden att det blev en vana till sist. Elsa uppger att hennes man tyckte att bojan fungerade bra förutom att den skavde lite i början. Dessutom blev han lugnare när han väl fick på fotbojan.

- *När han väl fick på bojan så blev han en helt annan människa, man riktigt såg hur lugn han blev. Innan var det jättejobbigt, han var så stressad och gick fram och tillbaka och funderade på hur allt skulle gå och var det skulle sluta. Det var en lättnad när han lugnade ner sig.*

Lena tror att hennes man varken led av fotbojan fysiskt eller psykiskt.

Eva säger att hennes sambo inte led något märkbart av fotbojan. Däremot blev den ett stort irritationsmoment för henne eftersom hon slog tårna mot den när dom sov tillsammans. Gabriella och Anna uppger att deras män inte har uttryckt något, vare sig positivt eller negativt om fotbojan.

Analys: Fem av sex anhöriga säger att deras män inte upplevt något negativt av att ha fotbojan på sig, några påpekar dock att den skavde i början. Elsa uttrycker dock att hennes man blev mycket lugnare när bojan väl var påsatt. Som det framkommit tidigare var Elsas man aggressiv, nervös och orolig tiden innan fotbojan. Elsa uttrycker att det var en stor lättnad även för henne eftersom tiden innan var så jobbig. I BRÅ: s studie (2004) har en grupp uttryckt att bojans utformning bör ses över eftersom den skaver. Dessutom anser kvinnliga dömda att fotbojan är för stor och klumpig. När det gäller undersökningen från Dodgson, Goodwin & Howard (2001) uppger över en fjärdedel av de dömda att det var en stor nackdel att behöva bära fotbojan.

3.2.12 Frivården

Hur har kontakten med frivården fungerat?

Sanna upplever att kontakten har fungerat bra. Hon och hennes man hade en bra kontakt med frivårdsinspektören. Det enda mannen upplevde som negativt var att bli misstrodd då det gick falsklarm eftersom det inte var täckning i hela huset.

Elsa säger att kontakten med frivården har varit jättebra.

Lena uppger att hennes man hade en bra kontakt med frivården men att det låg mycket fokus på honom vid träffarna.

- *Frivården satte sig i alla fall ner så man fick en chans att prata, det var väl det lilla jag fick. Jag skulle vilja efterlysa någon form av anhörigstöd eller grupp.*

Eva berättar att hon själv inte hade någon kontakt med frivården. Hennes sambo uttryckte ingenting negativt om dom men han tyckte att det kändes onödigt att åka in dit en gång i veckan.

Gabriella uppger att dom hade kontakt med frivården vid några tillfällen och hon anser att dom gjorde sitt jobb.

Anna säger att kontakten med frivården har varit bra.

- *Det enda jag kan säga är att de är lite blåögda. Dom trodde på min man när han sa att han inte hade några problem med alkohol. Jag tycker de hade kunnat ställa frågorna till honom på ett annorlunda sätt.*

Analys: Överlag så tycker deltagarna i vår studie att kontakten med frivården har varit bra. Det var relativt få aspekter som anhöriga tog upp som negativa. En av de dömda kände sig misstrodd av frivården då det gått falsklarm eftersom täckningen inte omfattade hela huset. Vidare uttrycker Anna att hon upplever frivårdspersonalen som naiva då de trodde på hennes man när han sa att han inte hade alkoholproblem. Liksom efterfrågan om ökat stöd från kontrollanter så efterlyser man även här en stödfunktion i form av anhöriggrupp. I BRÅ: s undersökning (2004) så var de allra flesta nöjda med hur de blivit bemötta av frivården. Anhöriga i Gibbs & Kings undersökning (2001) uppger att dom var nöjda med kriminalvårdens insatser men uttrycker också en önskan om mer kontakt. Dessutom så kände anhöriga i denna undersökning att de hade stora förväntningar från kriminalvården att meddela hur situationen avlöpte. En del uttryckte att de kände sig som fångvaktare och att de kände ansvar för den dömdes uppförande. Dessa krav som de anhöriga i Nya Zeeland kände har ingen motsvarighet i BRÅ: s svenska studie (2004).

Fick du information om vad fotboja innebär innan verkställigheten? Var det något du saknade i informationen?

Sanna uppger att frivårdsinspektören åkte hem till dem och informerade samt lämnade informationspapper de kunde läsa. Sanna säger att de inte saknade något i informationen.

Elsa säger att de fick information om vad fotboja innebär och de upplever att informationen var bra.

Lena tycker inte att de fick tillräcklig information i förväg då de först vid påbojningen uppfattade att han var begränsad till bara huset istället för bara gården.

- *Innan man gör valet så tror jag att det hade varit bra att vara helt på det klara med vad det skulle innebära; tider, hur begränsad man är, osv... Jag skulle vilja ha fått en skriftlig information så att jag hade kunnat sätta mig ner och läsa igenom, och utifrån det göra ett val om vad som är lämpligt.*

Eva uppger att hon fick lite information via sin sambo men känner att detta var tillräckligt. Hon tror att orsaken till att frivården inte gav henne information kan bero på att hon ej var skriven hos sin sambo.

Gabriella uppger att hon fick information inför att hon skulle ge sitt samtycke och i övrigt hade hon ingen kontakt med frivården. Hon förstod dock inte av informationen att hon skulle bli så begränsad som hon blev.

Anna upplevde att hon fick information i förväg och att hon hade möjlighet att fråga om hon hade behövt.

Analys: Alla utom Lena upplever att dom fått information i förväg och att den var tillräcklig. Dock uttrycker Gabriella att hon inte uppfattade av den informationen hur låst hon skulle bli. Lena uttrycker att hon inte fick någon information förrän vid påbojningen och hade därför velat få utförlig information om hur begränsad man blir, tider osv. för att kunna göra ett genomtänkt val. I BRÅ:s undersökning (2004) framkommer att majoriteten av de anhöriga var nöjda med frivården och det framkommer inget negativt om informationen därifrån. Dodgson, Goodwin & Howard (2001) redovisar att hela 97 procent i deras undersökning tycker att de fått tillräcklig och bra information från frivården.

Fick du skriva under ett medgivande till verkställighet i hemmet?

Sanna uppger att hon fick skriva under ett medgivande första gången frivårdsinspektören var till dom.

Elsa berättar att både hon och hennes nittonåriga dotter som bodde hemma fick skriva under. Lena uppger att hon är osäker på om hon fick skriva på ett medgivande och i så fall gjorde hon det när han påbojades.

Eva säger att hon aldrig skrev under något medgivande, vilket kan ha berott på att hon ej var skriven på den adressen.

Gabriella berättar att hon fick skriva under ett medgivande.

- *Jag hade inte kunnat säga nej, för då hade jag fått flytta. Det var ett tvång på mig att säga ja till det.*

Anna uppger att hon fick skriva under ett medgivande.

- *Jag reflekterade inte ens över att jag kunde säga nej. Om det blev en andra gång för samma brott så skulle jag inte skriva under ett medgivande.*

Analys: Alla utom Eva skrev under ett medgivande vilket berodde på att hon ej var skriven på adressen. Däremot kände Gabriella ett tvång på att säga ja för att inte behöva flytta. Anna uttrycker att hon inte ens reflekterade över att hon hade en valmöjlighet att säga nej. BRÅ drar följande slutsats från sin undersökning (2004); ”Visserligen har familjen möjlighet att tacka nej, men frågan är om det alltid är så lätt att väga den dömdes behov mot de övriga familjemedlemmarnas”. (sid.30)

Vad tyckte din man om programverksamheten på frivården?

Sanna berättar att hennes man var positiv till programverksamheten och han tyckte det var tråkigt när de fyra programtillfällena var över eftersom han då hade flera månader kvar av straffet.

– *Han tyckte det var kul att åka iväg och göra någonting annat. Om möjligheten fanns så skulle han nog ha valt något annat ämne än alkohol eftersom han redan gått tolvstegsprogrammet. Han tyckte till och med om att lyssna på prästen.*

Elsas man tyckte även han att det var positivt att komma till frivården för programverksamhet en gång i veckan.

- *Det gjorde mycket det, han träffade ju lite folk där som också hade boja. Han tyckte innehållet var bra fast det handlade mycket om alkohol.*

Lena uppskattar att hennes man mest satt av tiden på programverksamheten.

- *Jag vet inte om det gav honom något och om det utvecklade honom som person, eller om han lärde sig att skilja på vad som är rätt och fel.*

Eva tror inte att programverksamheten var relevant för hans del men han tyckte ibland att dom pratade om bra saker.

Gabriellas man ansåg att programverksamheten var dålig eftersom han inte var intresserad av de ämnen de tog upp där.

Annas säger att hennes man inte har uttryckt något särskilt om programverksamheten.

- *Men, det hade i alla fall ingen effekt eftersom han satte igång att dricka så fort tiden var över.*

Analys: Här kommer det skilda åsikter fram då vissa säger att deras män tycker att programverksamheten var bra, några tycker att ämnena som togs upp inte var intressanta och att de mest satt av tiden. Det visade sig på de två dömda som hade ett alkoholmissbruk att påverkansprogrammen inte hade någon effekt då de båda återupptog alkoholbruket efter fotbojetiden. Även de två män som uttryckte sig positivt till programverksamheten ansåg att påverkansprogrammet handlade för mycket om alkohol. Ingen av de tre tidigare studier som vi tittat på behandlar åsikter om påverkansprogram.

Tror du att din man skulle ansöka om fotboja igen om han blev dömd för något annat?

Sanna är helt säker på att hennes man skulle ansöka om fotboja igen om han dömdes för något annat.

Elsa säger att hennes man skulle ansöka om fotboja igen.

Lena uppger att hon är osäker på om hennes man skulle ansöka igen, men på grund av barnen skulle han kanske känna sig tvungen.

- *Men, det är ju två sidor när det gäller barnen. Dels är det positivt att han är hemma på dagarna men hur förklarar man för dem vad alla "konstiga" människor gör i huset och vad pappa har runt foten. Då skulle min skam komma tillbaka igen, vad berättar barnen när dom är på dagis?*

Eva tror att hennes man skulle ansöka igen om han blev dömd för något annat.

Gabriella tror att hennes man inte skulle ansöka igen om fotboja.

- *Nej, han tror att dom har det bra i fängelse. Jag tror han skulle ta fängelse.*

Anna tror att hennes man skulle välja fotboja om han blev dömd igen.

- *Ja, det tror jag nog. Hellre det än fängelse.*

Analys: Av de anhörigas svar framgår att alla utom en av de dömda troligtvis skulle ansöka om fotboja igen om de skulle bli dömda igen. Gabriella uppskattar att hennes man skulle välja fängelse om han blev dömd igen. Han har uppgett att han tror att dömda har det så bra i fängelse. Eftersom fem av sex anhöriga uppger att deras män skulle ansöka igen tyder detta på att fotboja ändå anses vara ett bra alternativ till fängelse. BRÅ: s utvärdering (2003) belyser att drygt tio procent av de dömda som uppfyllde kraven för fotboja valde att inte ansöka om

det. De ansåg att intensivövervakning med fotboja innebar för mycket regler och kontroll och att frigång från anstalt var ett bättre alternativ eftersom det innebär en möjlighet att vistas utanför anstalt på dagtid genom jobb och ha täta permissioner. I en tidigare undersökning från BRÅ (1999) framkommer dock att 90 procent av de dömda skulle föredra fotboja framför fängelse om de skulle dömas på nytt.

Skulle du vilja att din man ansökte om fotboja igen?

Sanna och Elsa uppger båda två att dom skulle vilja att deras män ansökte igen om de blev dömda för något annat.

Lena menar att hon av rent egoistiska skäl inte skulle vilja att hennes man ansökte igen.

- *Jag skulle hellre ha honom borta på heltid än att se honom hemma utan att göra något. Hade jag varit orolig för att det skulle hända igen, så skulle jag nog inte ha stannat kvar i förhållandet. Jag skulle inte rekommendera någon över huvud taget att bara kasta sig över en fotboja som alternativ utan att först tänka igenom det, inte en utan kanske fem gånger.*

Eva är tveksam till om hon skulle vilja att hennes man ansökte om fotboja igen.

- *Det är fortfarande ett bra alternativ, även fast det inte var så bra för oss eftersom förhållandet tog slut. Jag tror inte att jag hellre hade velat att han ”satt inne”. Jag tror att fängelse skapar kriminella och om han hade valt det då så hade det kanske eskalerat.*

Gabriella uppger med bestämdhet att hon inte skulle vilja att han ansökte om fotboja igen. Anna säger att hon känner sig tveksam till om hon vill att han ansöker om fotboja igen.

- *Om det skulle vara för samma brott så tycker jag att det skulle vara något hårdare straff eftersom det här inte hjälpte. Då kan man ju dra slutsatsen att det här inte fyllde någon funktion.*

Analys: Här framkom skilda åsikter där två av intervjupersonerna uppger att de skulle vilja att deras män ansökte om fotboja igen. Två är tveksamma eftersom de hade sådana negativa upplevelser under fotbojetiden. Resterande två säger med bestämdhet nej till att deras män skulle ansöka igen. Även om det i alla tre tidigare forskningsstudier vi använt oss av, BRÅ (2004), Dodgson, Goodwin & Howard (2001) och Gibbs & King (2001) framkommer en del negativa aspekter så uppger ändå en stor majoritet av de anhöriga att de skulle vilja att de dömda ansökte igen. Här framkommer en skillnad mot vår studie, där bara två anhöriga uppger att de vill att deras män ansöker igen.

3.2.13 Övrigt

Har du något mer som du vill tillägga eller fråga om?

Lena väljer att tillägga:

- *Jag tror inte att det skulle vara helt fel med en grupp för anhöriga. Men det är nog mycket att ta hänsyn till, det där med sekretess osv., för det skulle ju innebära att andra som är dömda inte skulle vara hemliga för mig. Där är det naturligtvis en balansgång.*

- *Det är viktigt att man tar upp det här med anhörigas upplevelser, för det är ju inte så att man ringer till frivården själv tre år efteråt och säger att det här har jag kommit på, det här upplevde jag som ”pyton”. Man måste få distans till det, för hade ni gjort den här intervjun med mig direkt efteråt så hade jag inte kunnat reflektera över det på samma sätt. Det skulle nog ha varit för ömtåligt att prata om då.*

Eva tillägger:

- *Det är mer påfrestande än vad man tror, särskilt att han alltid var hemma. Det är jobbigt att man inte ens kan gå utanför dörren. Jag tycker ändå att det är ett bra alternativ till fängelse.*
- *Det hade nog varit ännu jobbigare om vi hade haft barn, både för honom och dom... och för mig. Nu var vi ju bara två och det påverkade bara oss.*
- *Jag levde mitt liv, och det var så många kompisar hos honom ändå. Jag höll mig borta, var hos mina föräldrar, och kom hem ganska sent på kvällarna. Det gjorde jag för att underlätta för oss, för att det blev så påfrestande. Om inte våra kompisar hade varit där hela tiden så tror jag absolut att jag hade varit hemma mer för hans skull. Nu kunde jag fortsätta mitt liv ändå.*

Gabriella väljer att tillägga:

- *Ja, det är nästan så att jag tycker det är skönt att ni kommer och gör den här intervjun. För det är det enda som har gjorts med mig. Så här är det. Det var jag som fick straffet, inte han. Jag hade inte kunnat säga nej, för då hade jag fått flytta. Det var ett tvång på mig att säga ja till det.*
- *Jag undrar om jag hade fått rätt till hjälp om han hade varit i fängelse. Jag kan ju inte klara mig själv för min arm och min astma*

Analys: När anhöriga fick tillfälle att framföra sina egna åsikter utan förutbestämda frågor så framkommer återigen deras behov av stöd. Det framkommer att fotbojetiden var mer påfrestande för de anhöriga än vad de hade förväntat sig. Dessutom var det många av dem som inte ens hade reflekterat över att de hade kunnat säga nej till verkställigheten i hemmet. När det gäller behovet av stöd så framkommer det även i BRÅ: s (2004) och Gibbs & Kings (2001) undersökningar. I dessa undersökningar framkommer även här att anhöriga upplevde fotbojetiden som mer påfrestande än de hade förväntat sig. Dock skulle majoriteten av de anhöriga ändå välja fotboja igen för att undvika de negativa verkningarna av en anstaltsvistelse.

3.3 Analys utifrån systemteori

I resultatet av vår studie så kom vi fram till att anhöriga blev involverade i de dömdas straffverkställighet på olika sätt. Alla intervjupersoner påverkades olika mycket och inom olika områden. Huvuddragen i systemteori går ut på att komplexa levande system, exempelvis familjer, kontinuerligt upprätthåller sin enhet genom en intern fortlöpande process (Moe, 1995). Vi ser det som att de anhöriga gick med på verkställigheten i hemmet för att upprätthålla familjen som en enhet.

Eftersom de dömda i vår studie var dömda för första gången så har denna verkställighet bidragit till att familjesystemet aldrig kan gå tillbaka till att vara det samma. Ett system genomgår olika typer av processer och ett uppnått tillstånd återvänder inte eftersom systemet förändras under processens gång (Bernler & Johnsson, 1988). Familjesystemen som hör till

vår studie har aldrig tidigare påverkats av kriminalitet och detta kan uppvisa stora skillnader mellan olika familjer. Stabila långvariga familjekonstellationer påverkas inte lika mycket som relativt nybildade. Processer som sker plötsligt och är oförutsägbara, s.k. diskontinuerliga processer, kan vara allt från olyckor till förälskelser eller som i vår studie i form av ett fängelsestraff (Bernler & Johnsson, 1988).

I vår studie märkte vi att hur de anhöriga hade upplevt fotbojetiden var i stor utsträckning relaterat till hur deras män hanterade den nya situationen. Systemteori präglas av ett cirkulärt tänkande där allt hänger ihop och alla delar är beroende av varandra utan given start- eller ändpunkt. Varje del av ”cirkeln” kan ses som både orsak och verkan (Bernler & Johnsson, 1988). Någon intervjuperson blev påverkad av sin mans nervositet och oro vilket han uttryckte genom aggressivitet och rastlöshet. En annan intervjuperson uttryckte att orsaken till att fotbojetiden gick så bra var att hennes man hanterade situationen bra och är lättsam som person.

Många intervjupersoner uttryckte att deras arbetsuppgifter i hemmet förändrades. För en del anhöriga blev denna arbetsbörda ingen negativ input eftersom de redan utförde en större del av hemarbetet. Däremot så upplevde några en ökad arbetsbelastning och detta kan ses som en negativ input i deras familjesystem. Varje socialt system existerar dock i en omvärld och måste vara öppet för impulser utifrån, för att kunna utvecklas och anpassas. Systemet gör något (output) som påverkar omgivningen, förhållandet mellan omgivningen och systemet eller systemet i sig. Effekten förs tillbaka (feedback) till systemet och fungerar då som input (Schjöldt & Egeland, 1994).

Två av våra intervjupersoner levde med män som hade ett alkoholmissbruk och dessutom var brottet som de var dömda för alkoholrelaterat. Våra intervjupersoner och deras barn hade redan levt en period med missbruk inom familjesystemet. Detta gjorde att när det i samband med verkställigheten blev ett alkoholförbud med kontroller, så fungerade dessa som en positiv input för de anhöriga i systemet. Varje socialt system existerar dock i en omvärld och måste vara öppet för impulser utifrån, för att kunna utvecklas och anpassas. Impulserna utifrån orsakar bara förändringar i systemet, om systemet självt betraktar dessa impulser som viktiga och relevanta (Moe, 1995). De bägge dömda med missbruk gick efter verkställigheten tillbaka till alkoholen. Impulserna utifrån, som i detta fall påverkansprogram från Frivården samt kontrollerna, gav i dessa fall inget resultat och orsakade inga förändringar. Detta kan tyda på att de dömda i systemet inte ansåg dessa impulser som viktiga och relevanta.

En annan negativ aspekt som de anhöriga med missbruk i familjen beskriver är bristen på kommunikation både inom familjesystemet och utåt mot omgivningen. Istället för att ha individen i fokus har man fokus på relationerna i systemet och mellan systemen, exempelvis inom familjen. Relationerna uttrycks i kommunikation, både i systemet och mellan olika system. *Man är i ständig kommunikation – även tystnaden är ett uttryck för kommunikation* (Moe, 1995, s.79). I en familj ville den dömda inte prata om brottet varken med familjen eller omgivningen. I den andra familjen medförde den dömdes hemlighållande att hans fru hamnade i obehagliga situationer då hon inte ville ljuga när det ställdes frågor om hennes man. Dessa två familjer är exempel på slutna system där man vill kontrollera vilken information som förmedlas till omgivningen. Vi uppfattade i vår studie att dessa anhöriga hade önskat ett mera öppet system med ett utbyte med omgivningen, men de valde dock att visa familjen som en enhet.

Slutligen visade vår studie på skilda åsikter gällande anhörigas vilja och inställning på frågan om ett eventuellt samtycke till en ny verkställighetsperiod med fotboja. De anhörigas svar beror på vilken bild de fått av den redan genomförda verkställigheten. När extern information kommer in i de olika systemen bearbetar varje system den informationen utifrån de interna kriterierna. Varje system bildar på så sätt sin egen verklighetsbild (Andersen & Kaspersen, 2000). I vår studie framkommer skilda åsikter där två av intervjupersonerna uppger att de skulle vilja att deras män ansökte om fotboja igen. Två är tveksamma eftersom de hade sådana negativa upplevelser under fotbojetiden. Resterande två säger med bestämdhet nej till att deras män skulle ansöka igen.

4. Diskussion

Eftersom vi i vår uppsats ville belysa anhörigas upplevelser av att leva med någon som verkställer ett fängelsestraff med fotboja så ville vi ge en tydlig bakgrund om själva verkställigheten. I teoridelen beskriver vi vad verkställighet med fotboja innebär, tankarna bakom lagstiftningen samt utvecklingen av verkställigheten. Detta för att verkställighetsformen är relativt ny och redan har fått starkt fäste som ett framgångsrikt alternativ till fängelsestraff. Dessutom tror vi att den kommer att fortsätta expandera eftersom den fått sådana positiva resultat i BRÅ:s utvärderingar samt ger stora kostnadsbesparingar. Syftet med intensivövervakning är att i största möjliga utsträckning begränsa fängelsestraffets negativa effekter samt minska återfallen i brott (prop.2004/05:34). Ytterligare en viktig aspekt är att fängelse kräver stora resurser från samhällets sida och verkställighet med fotboja innebär en kraftig besparing. I förarbetena till lagen betonas också vikten av mänsklig kontakt mellan kriminalvården och den dömda.

I vår teoridel tar vi upp framtida teknikförändringar inom området som kan innebära att teknik kommer att ersätta mänskliga kontakter i form av exempelvis kontrollbesök. Detta kommer naturligtvis att innebära kostnadsbesparingar men det kommer att gå emot en av grundtankarna till verkställigheten, nämligen att minska återfall i brott genom stöd och påverkan i form av mänskliga kontakter. Även BRÅ belyser detta problem i sin utvärdering (1999). I våra intervjuer med anhöriga så framkommer ett tydligt behov av stöd och mänsklig kontakt både bland de anhöriga och bland de dömda, detta behov efterfrågas även i studier av BRÅ (2004) samt Gibbs & King (2001). Detta anser vi vara ytterligare belägg för att behålla eller utöka den mänskliga kontakten under verkställighet med fotboja. Dessutom bedrivs en försöksverksamhet på anstalten i Kolmården där man övervakar de intagna med hjälp av fotboja för att minska kostnader för bevakning och säkerhet och blir det en permanent verksamhet så kommer den mänskliga kontakten att minska även på anstalter.

När vi jämfört vår studie och den svenska studien från BRÅ med de utländska från England och Nya Zeeland ser vi en del skillnader men även vissa likheter. Utformningen av verkställigheten och restriktionerna är skilda mellan de olika länderna. Det framkommer att Sverige har de strängaste restriktionerna då man bland annat har fullt drog- och alkoholförbud. Anhöriga i den Nya Zeeländska studien uppger dock att de kände att de blev pålagda ett stort ansvar för tillsynen av den dömda genom att lämna rapporter till frivården om hur den dömda skötte sig. Detta ansvar läggs inte på anhöriga vare sig i England eller i Sverige. De likheter vi ser är att i alla studier så föredrar både dömda och anhöriga fotboja framför fängelse för att slippa de negativa effekterna. Det som framkommer bland de negativa upplevelserna i alla studier är att de anhöriga tar på sig ett ansvar för att den dömda ska passa

sina tider och det bidrar till en anpassning från de anhörigas sida. I Gibbs & Kings studie (2001) framkommer det att anhöriga anpassar sig så pass mycket att de väljer att stanna hemma med den dömda för att undvika skuld känslor.

När det gäller studien från BRÅ (2004) så drar dom en slutsats gällande vilka som valt att delta i deras undersökning. BRÅ uppfattade att de som var negativa till verkställighet med fotboja inte valde att delta i studien. Däremot så drar vi den motsatta slutsatsen i vår studie, då flera som valde att delta i vår studie var negativa till verkställighet med fotboja. Detta kan naturligtvis ha påverkat vårt resultat. Det kan inte uteslutas att deras vilja att delta beror på att de var negativa.

När det gäller vårt empiriresultat så hade vi inte väntat oss att kontrollerna skulle ha så stor betydelse. Det visade sig att kontakten med kontrollanterna uppfyllde en stödfunktion både för de dömda och för de anhöriga. Något som också visade sig är de stora skillnaderna i hur kontrollerna utförs på olika orter runt om i landet. De anhöriga beskriver sina upplevelser vid hembesöken på mycket skilda sätt. Några beskriver kontrollanterna som stödjande och trevliga medan andra upplevde dem som avståndstagande och nedvärderande. Detta yttrade sig till exempel i form av för korta besök, och i ett fall med alkotest ute på bron. Då behovet av stöd från kontrollanterna uppenbarligen finns, undrar vi hur det kommer att se ut i framtiden om kontrollanter inte längre kommer att behövas och alkotest kommer att tas själv via utrustningen.

Vi hade förväntat oss att arbetsbördan på de anhöriga skulle öka, men det gjorde det bara till viss del. Resultaten visar att det istället blev en ändrad arbetsfördelning då de anhöriga fick göra utearbetet i större utsträckning och de dömda övertog hushållsarbetet inomhus. De äldre deltagarna i vår studie, som redan innan utförde allt hushållsarbete, reagerade inte på samma negativa sätt som de yngre gjorde. De yngre hade sedan tidigare en mer jämlik arbetsfördelning och accepterade inte på samma sätt den förändrade arbetsfördelningen under fotbojetiden.

En av våra frågeställningar var om relationen förändrades av fotbojetiden och vi hade förväntat oss att en majoritet av relationerna skulle ha förändrats. Våra resultat visade däremot att endast en tyckte att förhållandet hade förändrats, till det negativa. Det mönster vi ser är att de långvariga relationerna gick opåverkade ur denna erfarenhet, medan de korta relationerna upplevde mera slitningar och en av relationerna tog till och med slut. Hon uppger problemen under fotbojetiden som den enda orsaken till detta.

Vår frågeställning angående barns påverkan av föräldrarnas fotboja blev besvarad utifrån en annan synvinkel än vad vi hade planerat. De resultat vi fått beskriver framför allt vuxna barns upplevelser, då det visade sig att endast en av intervjupersonerna hade hemmaboende barn vid tiden för fotbojan. Det visar sig i vår studie att även de vuxna barnen påverkas i vissa fall trots att de inte bor hemma. Några av intervjupersonerna uppskattar att det skulle ha varit jobbigare om dom haft småbarn under verkställigheten vilket också bekräftar av Gibbs & Kings studie (2001) där en av slutsatserna är att fotbojetiden lägger en extra börda på kvinnor och barn.

En intressant slutsats vi kan dra utifrån svaren på våra frågor angående alkoholförbud och alkotest under verkställigheten är att anhöriga till dömda med alkoholproblem upplever förbudet och kontrollerna som positiva. Under flera tillfällen i dessa intervjuer framkommer det att det blev positivt för de anhöriga när deras män kunde avhålla sig från alkohol med hjälp av täta kontroller, vilket de dock inte lyckades bibehålla efter fotbojetiden. Vi hade dock

förväntat oss att drogförbud och de medföljande kontrollerna skulle upplevas som negativa både av anhöriga och av de dömda.

Vi tycker att det är viktigt att belysa hur påverkad man kan bli som anhörig till någon som har fotboja. I vår studie uttrycker några att de inte hade väntat sig att känna sig så låsta och uttrycker att detta blev ett straff även för dom. Något vi reagerade på var att några av de anhöriga inte ens hade reflekterat över att dom hade möjlighet att säga nej till verkställigheten. I efterhand när de vet om möjligheten att säga nej och dessutom har varit med om upplevelsen uttrycker vissa i vår studie att de ej skulle ge sitt medgivande nästa gång.

När vi granskade våra resultat utifrån ett systemteoretiskt perspektiv så blev det tydligt att familjesystemen påverkades av verkställigheten. Även om medlemmarna i en familj är individer så ingår alla i en större helhet där alla är beroende av varandra utan given start och ändpunkt (Bernler & Johnsson, 1988). Dessutom blev det tydligt hur betydelsefull kommunikationen inom familjerna och utåt mot omgivningen var. De familjer där den dömda ville hemlighålla sitt alkoholmissbruk och kontrollera informationen till omgivningen blir slutna som följd av minskad feedback. Det framkommer av våra intervjuer att anhöriga i dessa slutna system påverkas negativt av att inte kunna vara öppna mot omgivningen. De familjer där kommunikationen är öppen mot omgivningen medför att systemet växer och utvecklas (Öquist, 2003). Sanna i vår studie är ett exempel på hur ett öppet system kan förenkla tillvaron för familjen under verkställigheten eftersom hon är relativt positiv till fotbojetiden, trots att det var den längsta verkställigheten i vår studie.

Något som fångade vårt intresse under arbetets gång var de dömdas straff i förhållande till brottet. Är det skäligt att någon kan dömas till sex månaders fängelse för skattebrott, när någon annan döms till två månaders fängelse för sexuellt ofredande av barn och en tredje till två månader för grovt rattfylleri och vållande till kroppsskada? Hur ser man på straffsatserna i förhållande till brottet i det svenska samhället? Detta ser vi som en intressant forskningsfråga både utifrån domstolsväsendets synvinkel samt utifrån den allmänna referensramen i samhället.

Trots att vi nu har belyst en del negativa verkningar för anhöriga under verkställighetstiden vill vi ändå understryka att vi tycker att verkställighet med fotboja är ett bra alternativ till fängelse. Även om man får vara i sitt hem så är verkställigheten restriktiv och tillräckligt ingripande. I vissa avseenden så är den till och med strängare än anstaltsvistelser, då drogbruk leder till omedelbart avbrott och inga permissioner ges som på anstalt. En stor majoritet av de dömda föredrar fotboja medan en något lägre andel av de anhöriga anser att detta är ett bra alternativ. Vi undrar om dessa positiva utvärderingar angående de dömda kommer att bibehållas eftersom kriminalvården har besparingskrav på sig. Dessutom för teknikförbättringarna med sig reducerade besök och därmed mindre mänsklig kontakt. Detta är orsaken till varför vi valde detta ämne eftersom vi funderade över om det gav mera negativa verkningar för de anhöriga än för de dömda. Är det etiskt rätt att anhöriga blir så involverade i ett straff när de själva inte har begått något brott?

5. Källor

Andersen, H & Kaspersen, L. (red) (2000) *Klassisk och modern samhällsteori*, Lund: Studentlitteratur.

Bernler, G. & Johnsson, L. (1988). *Teori för psykosocialt arbete*. Stockholm: de Besche-Nilsson Offsettryck AB.

Brottsförebyggande rådet (1999). *Intensivövervakning med elektronisk kontroll. En utvärdering av 1997 och 1998 års riksomfattande försöksverksamhet*. Rapport 1999:4. Stockholm: BRÅ. Fritzes.

Brottsförebyggande rådet (2003). *Fängelse i frihet. En utvärdering av intensivövervakning med elektronisk kontroll*. Rapport 2003:4. Stockholm:BRÅ. Fritzes.

Brottsförebyggande rådet (2004). *Ett steg på väg mot frihet. En beskrivning av intagnas situation efter intensivövervakning med elektronisk kontroll*. Rapport. Norstedt 2004.

www.bra.se

Carlsson, K./KVS-NO(2003). *Elektronisk övervakning; teknik och applikation. En rapport om tillgänglig teknik för elektronisk övervakning av dömda och hur sådan kan utnyttjas vid svenska verkställighet*. Rapport sept – 2003. Norrköping: Kriminalvårdsstyrelsen.

Dodgson, K & Goodwin, P & Howard, P. (2001) *Electronic monitoring of released prisoners: an evaluation of the home detention curfew schema*. Home office Research Study. Study nr: 222. Page 30-34.

www.probation.homeoffice.gov.uk/output/page137asp#research

Ds 1993:100. *Försöksverksamhet med intensivövervakning med elektronisk kontroll*. Justitiedepartementet, Regeringskansliet.

Ds 1995:77. *Utvidgad försöksverksamhet med intensivövervakning med elektronisk kontroll*. Justitiedepartementet, Regeringskansliet

Ds 2004:7. *Ökad användning av intensivövervakning med elektronisk kontroll*. Justitiedepartementet, Regeringskansliet.

Gibbs, A & King, D (2003) *Home detention with electronic monitoring: The New Zealand experience*. Criminal Justice,. SAGE Publications London. Vol. 3(2). Page 199-211.

Halvorsen, K. (1992). *Samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.

Kriminalvårdens författningssamling 2006:19 (KVVFS 2006:19). *Kriminalvårdsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om intensivövervakning med elektronisk kontroll*.

Kriminalvårdens författningssamling 2006:20 (KVVFS 2006:20). *Kriminalvårdsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd för verkställighet i anstalt*.

Kriminalvårdens intranät KrimNet (2005). *Elektronisk övervakning i Europa.*KC-NO0302

Kriminalvårdsstyrelsen, KVS (1995). *Projektplan för delprojektet Intensivövervakning med elektronisk kontroll.* KVS 1995c. Norrköping: Kriminalvårdsstyrelsen.

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun.* Lund:studentlitteratur.

Moe, S.(1995) *En sociologisk betraktelse – en introduktion till systemteori.*
Lund:Studentlitteratur.

Proposition 1995/96:156. *Utvidgad försöksverksamhet med intensivövervakning med elektronisk kontroll.* Justitiedepartementet, Regeringskansliet

Proposition 2000/01:76. *Från anstalt till frihet.* Justitiedepartementet, Regeringskansliet.

Proposition 2004/05:34. *Ökad användning av intensivövervakning med elektronisk kontroll.*
Justitiedepartementet, Regeringskansliet.

Schjödtt, B. & Egeland, T.A. (1994). *Från systemteori till familjeterapi.* Lund:
Studentlitteratur.

SFS, (1994:451). Lag (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll.

SFS, (2005:981). Lag (2005:981) om ändring i lagen(1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll.

SFS, (1974:203). Lag (1974:203) om kriminalvård i anstalt.

Vetenskapsrådet (2006). Forskningsetiska principer i humanistisk samhällsvetenskaplig forskning. [http://www.vr.se/download/18.668745410b37070528800029/HS\[1\].pdf](http://www.vr.se/download/18.668745410b37070528800029/HS[1].pdf)

Öquist, O. (2003). *Systemteori i praktiken.* Stockholm: Förlagshuset Gothia.

Bilaga 1

Östersund
2006-03-10
Monica Andersson
Inger Göransson

Hejsan !

Vi är två socionomstuderande som nu tänker börja med vårt examensarbete i form av en C-uppsats. Det vi tänker skriva om i uppsatsen är anhörigas upplevelser av att leva med någon som har haft fotboja. Vi söker nu anhöriga som vill ställa upp på en intervju för att berätta om sina upplevelser i vardagen. Inledningen av intervjun kommer att bestå av förutbestämda frågor. Resterande delen av intervjun ger utrymme för att berätta mera fritt om sina upplevelser. För att vi inte ska missa viktig information så vill vi gärna spela in intervjun på band. Det är naturligtvis möjligt att genomföra intervjun utan bandupptagning, men det kommer då att ta något längre tid eftersom vi måste anteckna under tiden. Intervjun beräknas att ta ungefär 1- 1,5 timma och kommer att ske enskilt. Vi har tystnadsplikt och ni kommer naturligtvis att vara anonyma i den färdiga uppsatsen. Dessutom kommer banden med intervjuerna att förstöras. Vi hoppas att det finns anhöriga som vill avsätta den här tiden eftersom vi tycker att det är viktigt att belysa anhörigas situation och vi ser fram emot att träffa er.

Med vänliga hälsningar

Monica Andersson
063-103132
070-9329393
Mona0300@student.miun.se

Inger Göransson
063-134101
073-5556125
ingo9900@student.miun.se

Bilaga 2

Intervjumanual C-uppsats

Individuella frågor:

Uppväxt? (Mor, far, syskon)

Skolgång?

Familj? (Man, ev. barn) (Gift el.sambo?)

Ålder?

Yrkesliv?

Fritid?

Frågor om han/hon som haft fotboja:

Uppväxt? (Mor, far, syskon)

Ålder?

Skolgång?

Yrkesliv?

Fritid?

Frågor om att leva med någon som har haft fotboja:

- Vilket brott dömdes din man för?
- Hur många månader dömdes han till?
- Tycker du att straffet var rättvist i förhållande till brottet?
- Har din man dömts för något tidigare?
- Hur upplevde du tiden mellan brottet och domen?
- Hur upplevde du tiden mellan domen och fotbojetiden?

Förväntningar:

- Vilka förväntningar hade du inför fotbojetiden?
- Hur upplevde du fotbojetiden?
- Vilka var de största fördelarna med att din man hade fotboja?
- Vilka var de största nackdelarna med att din man hade fotboja?

Relationen:

- Har er relation förändrats? Hur?
- Hur har fotbojetiden påverkat dig? Din man?
- Kan du uppskatta hur relationen skulle ha påverkats vid en ev. fängelsevistelse?
- Har din mans alkoholförbud under fotbojetiden påverkat dig? Hur?

Barnen:

- Har du/ni barn? Hur många? Hur gamla?
- Vet barnen om fotbojan?
- Har det påverkat barnen på något sätt?
- Vad tycker barnen? Har de uttryckt något?

Praktiska arbetet hemma:

- Har det påverkat det praktiska arbetet hemma?
- Har det blivit mer eller mindre arbete för dig hemma?

Ditt yrkesarbete:

- Har du arbetat under fotbojetiden?
- Har du varit ledig under fotbojetiden?
- Har fotbojetiden påverkat ditt yrkesarbete?
- Kände du att du kunde berätta om fotbojetiden för dina arbetskamrater? Vad fick du för reaktioner?

Ekonomi:

- Har detta påverkat er ekonomi?
- Påverkade dygnsavgiften för fotbojan er ekonomi?

Släkt och vänner:

- Har du/ni berättat för släktingar?
- Har du/ni berättat för vänner?
- Har det påverkat din/er relation till släkt och vänner?

Fritid/Intressen:

- Har det påverkat era/dina fritidsintressen?

Kontrollerna:

- Hur har det fungerat med kontrollerna?
- Hur har relationen med kontrollörerna fungerat?

Utrustningen:

- Vad anser ni om utrustningen?
- Hur har den fungerat?
- Har den stått synlig hemma?
- Hur har din man upplevt det att ha fotbojan på dygnet runt?

Frivården:

- Hur har kontakten med frivården varit?
- Fick du information om vad fotboja innebär innan verkställigheten?
- Var det något du saknade i informationen?
- Fick du skriva under ett medgivande till verkställighet i hemmet?
- Vad tyckte din man om programverksamheten på frivården varje vecka?
- Tror du att din man skulle ansöka om fotboja igen om han döms för något annat?
- Skulle du vilja att han ansökte om fotboja igen om han döms för något annat?

Bilaga 3

SFS nr: 1994:451

Departement/
myndighet: Justitiedepartementet KRIM

Lag (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll

Utfärdad: 1994-05-26

Ändring införd: t.o.m. **SFS 2005:981**

Lagens tillämpningsområde, m.m.

1 § Denna lag är tillämplig vid verkställighet av dom på fängelse, dock inte fängelse som ådömts enligt 28 kap. 3 § brottsbalken, om den dömden skall avtjäna fängelse i högst sex månader. Lag (2005:42).

2 § /Upphör att gälla U:2006-01-01/
I fall som avses i 1 § får, på ansökan av den dömden, beslutas att fängelsestraffet skall verkställas utanför anstalt. En ansökan får inte bifallas, om den dömden är häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt av någon annan anledning än för verkställighet av det straff som ansökan avser eller om särskilda skäl annars talar mot verkställighet utanför anstalt.

Har den dömden tidigare undergått verkställighet utanför anstalt i form av intensivövervakning, får en ansökan bifallas endast om det därefter förflutit en period av minst tre år under vilken den dömden inte begått något brott som har föranlett strängare påföljd än böter.

För verkställigheten utanför anstalt skall gälla vad som föreskrivs i denna lag. Verkställigheten bedrivs under ledning av den lokala kriminalvårdsmyndighet inom vars verksamhetsområde den dömden har sin bostad. Lag (2005:42).

2 § /Träder i kraft I:2006-01-01/
I fall som avses i 1 § får, på ansökan av den dömden, beslutas att fängelsestraffet skall verkställas utanför anstalt. En ansökan får inte bifallas, om den dömden är häktad

eller intagen i kriminalvårdsanstalt av någon annan anledning än för verkställighet av det straff som ansökan avser eller om särskilda skäl annars talar mot verkställighet utanför anstalt.

Har den dömda tidigare undergått verkställighet utanför anstalt i form av intensivövervakning, får en ansökan bifallas endast om det därefter förflutit en period av minst tre år under vilken den dömda inte begått något brott som har föranlett strängare påföljd än böter.

För verkställigheten utanför anstalt skall gälla vad som föreskrivs i denna lag. Verkställigheten bedrivs under ledning av Kriminalvården. Lag (2005:981).

Formerna för verkställigheten

3 § Verkställigheten utanför anstalt sker i form av intensivövervakning i förening med ett förbud för den dömda att vistas utanför bostaden annat än på särskilt angivna tider och för bestämda ändamål såsom förvärvsarbete, utbildning, vård, nödvändiga inköp och liknande. Efterlevnaden av förbudet skall kontrolleras med elektroniska hjälpmedel.

4 § Den dömda skall under verkställigheten utanför anstalt iaktta skötsamhet, efter förmåga söka försörja sig samt i övrigt rätta sig efter vad som åligger honom enligt denna lag och enligt föreskrift som meddelats med stöd av lagen. Han skall avhålla sig från alkohol och andra beroendeframkallande medel, sådana medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel samt sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor.

Den dömda är, om inte annat föranleds av medicinska eller liknande skäl, skyldig att under verkställigheten på anmaning lämna blod-, urin- eller utandningsprov för kontroll av att han inte är påverkad av sådana medel eller varor som avses i första stycket andra meningen. Elektroniska hjälpmedel får användas för att kontrollera att den dömda avhåller sig från alkohol. Lag (1999:56).

5 § Den dömda skall betala en avgift, om det är motiverat med hänsyn till hans möjligheter att erhålla inkomst under verkställigheten utanför anstalt.

Avgiften uppgår till femtio kronor per dag som verkställigheten skall pågå, dock högst 6 000 kronor för hela verkställighetsperioden. Avgiften skall betalas i förskott och tillföras brottsofferfonden. Lag (2005:42).

6 § /Upphör att gälla U:2006-01-01/

Den lokala kriminalvårdsmyndigheten skall under den tid verkställigheten utanför anstalt pågår utöva noggrann tillsyn över den dömden och fortlöpande hålla sig underrättad om hans förhållanden. Myndigheten skall också genom förmedling av stöd och hjälp verka för att den dömden inte fortsätter att begå brott och för att hans anpassning i samhället även i övrigt främjas.

Den lokala kriminalvårdsmyndigheten kan vid behov förordna en eller flera personer att biträda vid tillsynen. Lag (1998:618).

6 § /Träder i kraft I:2006-01-01/

Kriminalvården skall under den tid verkställigheten utanför anstalt pågår utöva noggrann tillsyn över den dömden och fortlöpande hålla sig underrättad om hans förhållanden. Myndigheten skall också genom förmedling av stöd och hjälp verka för att den dömden inte fortsätter att begå brott och för att hans anpassning i samhället även i övrigt främjas.

Kriminalvården kan vid behov förordna en eller flera personer att biträda vid tillsynen. Lag (2005:981).

7 § /Upphör att gälla U:2006-01-01/

Den dömden skall under verkställigheten utanför anstalt hålla den lokala kriminalvårdsmyndigheten underrättad om förhållanden som har betydelse för verkställigheten, på kallelse inställa sig hos myndigheten och i övrigt enligt myndighetens anvisningar upprätthålla förbindelse med denna. I den mån den lokala kriminalvårdsmyndigheten har bestämt det, gäller vad som nu sagts om myndigheten även den som förordnats att biträda vid tillsynen. Lag (1998:618).

7 § /Träder i kraft I:2006-01-01/

Den dömden skall under verkställigheten utanför anstalt hålla Kriminalvården underrättad om förhållanden som har betydelse för verkställigheten, på kallelse inställa sig hos myndigheten och i övrigt enligt myndighetens anvisningar upprätthålla förbindelse med denna. I den mån Kriminalvården har bestämt det, gäller vad som nu sagts om myndigheten även den som förordnats att biträda vid tillsynen. Lag (2005:981).

8 § /Upphör att gälla U:2006-01-01/

Vid verkställighet utanför anstalt skall särskilda föreskrifter meddelas om vad den dömden har att iaktta. Sådana föreskrifter skall avse

1. vilken bostad den dömden skall ha under verkställighetstiden,

2. vad som skall gälla i fråga om arbetsanställning, annan förvärvsverksamhet, utbildning eller annan sådan sysselsättning,

3. under vilka tider och för vilka ändamål den dömda tillåts att vistas utanför bostaden,

4. det sätt på vilket den dömda skall hålla kontakt med den lokala kriminalvårdsmyndigheten och den som förordnats att biträda vid tillsynen enligt 7 § och omfattningen av kontaktskyldigheten och

5. det belopp som den dömda skall betala enligt 5 § och när betalning skall ske.

Särskild föreskrift får också avse läkarvård, nykterhetsvård eller annan vård eller behandling eller deltagande i särskilt anordnade program eller verksamheter som med hänsyn till den dömdes förhållanden framstår som lämpliga. Lag (1998:618).

8 § /Träder i kraft I:2006-01-01/

Vid verkställighet utanför anstalt skall särskilda föreskrifter meddelas om vad den dömda har att iaktta. Sådana föreskrifter skall avse

1. vilken bostad den dömda skall ha under verkställighetstiden,

2. vad som skall gälla i fråga om arbetsanställning, annan förvärvsverksamhet, utbildning eller annan sådan sysselsättning,

3. under vilka tider och för vilka ändamål den dömda tillåts att vistas utanför bostaden,

4. det sätt på vilket den dömda skall hålla kontakt med Kriminalvården och den som förordnats att biträda vid tillsynen enligt 7 § och omfattningen av kontaktskyldigheten och

5. det belopp som den dömda skall betala enligt 5 § och när betalning skall ske.

Särskild föreskrift får också avse läkarvård, nykterhetsvård eller annan vård eller behandling eller deltagande i särskilt anordnade program eller verksamheter som med hänsyn till den dömdes förhållanden framstår som lämpliga. Lag (2005:981).

Beslut om lagens tillämpning, m.m.

9 § /Upphör att gälla U:2006-01-01/

Kriminalvårdsstyrelsen prövar på skriftlig ansökan av den dömda frågan, om denne skall få undergå verkställighet av dom på fängelse utanför anstalt. Styrelsen får föreskriva att

frågan i stället skall prövas av en lokal kriminalvårdsmyndighet. Har ett beslut fattats av en lokal kriminalvårdsmyndighet får det ändras av styrelsen. Den som beslutet angår får påkalla styrelsens prövning, om beslutet gått honom eller henne emot.

Kriminalvårdsstyrelsens beslut får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten. Lag (2001:509).

9 § /Träder i kraft I:2006-01-01/

Kriminalvården prövar, på skriftlig ansökan av den dömde, frågan om denne skall få undergå verkställighet av dom på fängelse utanför anstalt.

Kriminalvårdens beslut får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten. Lag (2005:981).

9 a § /Upphör att gälla U:2006-01-01 genom lag (2005:981)./

Kriminalvårdsstyrelsen får överta uppgiften enligt 7 a § förvaltningsprocesslagen (1971:291) att i länsrätt och kammarrätt föra det allmännas talan.

Kriminalvårdsstyrelsen för det allmännas talan i Regeringsrätten. Lag (1995:1729).

9 a § /Träder i kraft I:2006-01-01/

Ett beslut får inte överklagas enligt 9 § innan beslutet har omprövats av Kriminalvården. En sådan omprövning får begäras av den som beslutet angår om det har gått honom eller henne emot. Ett överklagande av ett beslut som inte har omprövats skall anses som en begäran om omprövning.

Vid omprövning enligt denna paragraf får beslutet inte ändras till den dömdes nackdel. Lag (2005:981).

9 b § /Träder i kraft I:2006-01-01/

En begäran om omprövning skall vara skriftlig och ha kommit in till Kriminalvården inom tre veckor från den dag då den dömde fick del av beslutet. I begäran om omprövning skall den dömde ange vilket beslut som avses och vilken ändring i beslutet som han eller hon begär. Lag (2005:981).

9 c § /Träder i kraft I:2006-01-01/

Kriminalvården prövar om skrivelsen med begäran om omprövning har kommit in i rätt tid. Om skrivelsen har kommit in för sent skall den avvisas, om inte förseningen beror på att myndigheten lämnat den dömda felaktig underrättelse om hur man begär omprövning. Lag (2005:981).

9 d § /Träder i kraft I:2006-01-01/

Kriminalvårdens beslut enligt 9 § överklagas till den länsrätt inom vars domkrets den kriminalvårdsanstalt, det häkte eller det frivårdskontor är beläget där den dömda var inskriven när det första beslutet i ärendet fattades. Lag (2005:981).

10 § /Upphör att gälla U:2006-01-01/

Den lokala kriminalvårdsmyndigheten skall verka för att dömda som avses i 1 § informeras om innehållet i denna lag och ombesörja den utredning som behövs för prövningen av en ansökan enligt 9 §. Lag (1998:618).

10 § /Träder i kraft I:2006-01-01/

Kriminalvården skall informera dömda som avses i 1 § om innehållet i denna lag. Lag (2005:981).

11 § Har den dömda ansökt om att få undergå verkställighet av dom på fängelse utanför anstalt, får han inte tas in i en kriminalvårdsanstalt för att påbörja verkställigheten innan ansökan slutligt prövats. Den dömda får dock dessförinnan tas in i en kriminalvårdsanstalt för verkställighet av straffet, om

1. ansökan har gjorts efter den dag han enligt föreläggande som avses i 10 § första stycket lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. senast skulle ha inställt sig vid en kriminalvårdsanstalt för verkställighet av straffet,

2. han tidigare har gjort en ansökan om att få undergå verkställighet av straffet utanför anstalt,

3. det är uppenbart att ansökan inte gäller ett fall som avses i 1 § denna lag,

4. det är uppenbart att ansökan inte kan bifallas på grund av bestämmelsen i 2 § andra stycket, eller

5. han är häktad. Lag (2005:42).

12 § Bestämmelser om hur en dom skall befordras till verkställighet och hur tid för sådan verkställighet skall beräknas finns i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. Bestämmelserna i 10 § andra - femte styckena och 12 § i den lagen om förpassning till kriminalvårdsanstalt m.m. och om

uppskov med verkställighet skall dock inte gälla i fråga om verkställighet utanför anstalt enligt denna lag.

Vid tillämpning av 10 § första stycket lagen om beräkning av strafftid m.m. på verkställighet utanför anstalt enligt denna lag skall den dömda föreläggas att påbörja verkställigheten i sin bostad en viss dag. Strafftiden skall räknas från den dagen. Vid tillämpning av bestämmelsen om nåd i 13 § lagen om beräkning av strafftid m.m. på sådan verkställighet skall sista dag vara den dag verkställigheten skall påbörjas. Bestämmelsen i 25 § samma lag om sammanläggning av strafftider skall inte tillämpas under verkställigheten utanför anstalt, om det sammanlagda straffet därvid kommer att överstiga sex månader.

Av 15 § första stycket tredje meningen nedan framgår att övervakningsnämnden i visst fall skall fastställa hur många dagar av fängelsestraffet som verkställts utanför anstalt. Lag (2005:42).

13 § /Upphör att gälla U:2006-01-01/
Den lokala kriminalvårdsmyndigheten beslutar om föreskrifter enligt 8 §. Myndigheten tar emot och redovisar den i 5 § angivna avgiften.

Om den dömdes personliga förhållanden föranleder det, får den lokala kriminalvårdsmyndigheten ändra en föreskrift enligt 8 § första stycket eller ändra, upphäva eller meddela en ny föreskrift enligt 8 § andra stycket.

Den lokala kriminalvårdsmyndighetens beslut gäller omedelbart om inte annat förordnas. Lag (1998:618).

13 § /Träder i kraft I:2006-01-01/
Kriminalvården beslutar om föreskrifter enligt 8 §. Myndigheten tar emot och redovisar den i 5 § angivna avgiften.

Om den dömdes personliga förhållanden föranleder det, får Kriminalvården ändra en föreskrift enligt 8 § första stycket eller ändra, upphäva eller meddela en ny föreskrift enligt 8 § andra stycket.

Kriminalvårdens beslut gäller omedelbart om inte annat förordnas. Lag (2005:981).

14 § Beslutet om verkställighet utanför anstalt skall upphävas, om den elektroniska kontroll som avses i 3 § annat än tillfälligt blir omöjlig att upprätthålla. Vistelse på sjukhus eller därmed jämförlig inrättning skall dock inte föranleda upphävande av beslut om verkställighet utanför anstalt.

Beslut om verkställighet utanför anstalt skall upphävas om den dömde

1. åsidosätter vad som åligger honom enligt denna lag eller enligt en föreskrift som meddelats med stöd av lagen och det som ligger honom till last inte är av mindre betydelse,

2. begär att så skall ske,

3. inte följer föreläggandet att påbörja verkställigheten eller, när verkställigheten skall påbörjas, är häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt av någon annan anledning än för verkställighet av det straff som beslutet avser eller

4. innan verkställigheten har påbörjats, antingen döms på nytt till fängelse eller får villkorligt medgiven frihet förverkad enligt 26 kap. 19 § eller 34 kap. 4 § brottsbalken på sådan tid att han skall avtjäna fängelse i mer än sex månader.
Lag (2005:42).

15 § /Upphör att gälla U:2006-01-01/

Övervakningsnämnden prövar, efter anmälan av den lokala kriminalvårdsmyndigheten, frågan om upphävande av beslut om verkställighet utanför anstalt. Nämnden får också självmant ta upp frågan till prövning. Om beslutet upphävs, skall nämnden fastställa hur många dagar av fängelsestraffet som verkställdes utanför anstalt. Den tid sådan verkställighet har pågått skall därvid räknas som verkställd tid, om inte särskilda skäl talar mot det. Om det finns synnerliga skäl, får nämnden besluta om återbetalning av avgift enligt 5 § som belöper på tid efter det att verkställigheten utanför anstalt upphört.

Beslutet om verkställighet utanför anstalt får inte upphävas efter den fastställda dagen för strafftidens slut. Lag (1998:618).

15 § /Träder i kraft I:2006-01-01/

Övervakningsnämnden prövar, efter anmälan av Kriminalvården, frågan om upphävande av beslut om verkställighet utanför anstalt. Nämnden får också självmant ta upp frågan till prövning. Om beslutet upphävs, skall nämnden fastställa hur många dagar av fängelsestraffet som verkställdes utanför anstalt. Den tid sådan verkställighet har pågått skall därvid räknas som verkställd tid, om inte särskilda skäl talar mot det. Om det finns synnerliga skäl, får nämnden besluta om återbetalning av avgift enligt 5 § som belöper på tid efter det att verkställigheten utanför anstalt upphört.

Beslutet om verkställighet utanför anstalt får inte upphävas

efter den fastställda dagen för strafftidens slut.
Lag (2005:981).

16 § /Upphör att gälla U:2006-01-01/
Uppkommer fråga om att upphäva beslut om verkställighet utanför anstalt, får den lokala kriminalvårdsmyndighet som leder verkställigheten bestämma att beslutet tills vidare inte skall gälla.
Den lokala kriminalvårdsmyndighetens beslut gäller omedelbart.
Övervakningsnämnden skall senast den första arbetsdagen efter den dag då ett sådant beslut meddelades pröva om det skall bestå. Fastställer inte nämnden beslutet inom den tiden, upphör det att gälla.

I fall då beslut om verkställighet utanför anstalt tills vidare inte skall gälla skall övervakningsnämnden skyndsamt ta upp frågan om upphävande av beslutet till slutlig prövning.

Beslut enligt denna paragraf får inte meddelas efter den fastställda dagen för strafftidens slut. Lag (1998:618).

16 § /Träder i kraft I:2006-01-01/
Uppkommer fråga om att upphäva beslut om verkställighet utanför anstalt, får Kriminalvården bestämma att beslutet tills vidare inte skall gälla. Kriminalvårdens beslut gäller omedelbart. Övervakningsnämnden skall senast den första arbetsdagen efter den dag då ett sådant beslut meddelats pröva om det skall bestå. Fastställer inte nämnden beslutet inom den tiden, upphör det att gälla.

I fall då beslut om verkställighet utanför anstalt tills vidare inte skall gälla skall övervakningsnämnden skyndsamt ta upp frågan om upphävande av beslutet till slutlig prövning.

Beslut enligt denna paragraf får inte meddelas efter den fastställda dagen för strafftidens slut. Lag (2005:981).

17 § Om övervakningsnämnden bestämmer att beslutet om verkställighet utanför anstalt skall upphävas eller om det bestäms att beslutet tills vidare inte skall gälla, skall den dömde, om verkställigheten har påbörjats, föras till en kriminalvårdsanstalt för fortsatt verkställighet av fängelsestraffet. Polismyndigheten i den ort där den dömde vistas skall förpassa honom till en sådan anstalt.

Om det bedöms kunna ske utan fara för att den dömde avviker, får polismyndigheten förelägga honom att inställa sig vid kriminalvårdsanstalten i stället för att förpassa honom dit.
Lag (1996:784).

18 § /Upphör att gälla U:2006-01-01/

Den dömde får överklaga den lokala kriminalvårdsmyndighetens beslut enligt 13 § hos den övervakningsnämnd inom vars verksamhetsområde den lokala kriminalvårdsmyndigheten är verksam. Lag (1998:618).

18 § /Träder i kraft I:2006-01-01/

Den dömde får överklaga Kriminalvårdens beslut enligt 13 § hos den övervakningsnämnd inom vars verksamhetsområde det frivårdskontor där den dömde är inskriven är beläget. Lag (2005:981).

18 a § /Upphör att gälla U:2006-01-01/

Frågor som avses i 15 och 16 §§ prövas av den övervakningsnämnd inom vars verksamhetsområde den lokala kriminalvårdsmyndighet som leder verkställigheten är verksam. Om det finns särskilda skäl, får även en annan övervakningsnämnd pröva sådana frågor. Lag (1998:618).

18 a § /Träder i kraft I:2006-01-01/

Frågor som avses i 15 och 16 §§ prövas av den övervakningsnämnd inom vars verksamhetsområde det frivårdskontor där den dömde är inskriven är beläget. Om det finns särskilda skäl, får även en annan övervakningsnämnd pröva sådana frågor. Lag (2005:981).

19 § Övervakningsnämndens beslut enligt denna lag gäller omedelbart, om inte annat förordnas.

Den dömde får hos Kriminalvårdsnämnden överklaga ett beslut som fattats av en övervakningsnämnd enligt denna lag.

Kriminalvårdsnämndens beslut får inte överklagas. Lag (1996:784).

20 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om ersättning från staten för skador som orsakats av den dömde vid oavlönat arbete som utförts enligt en föreskrift som har meddelats med stöd av 8 § första stycket 2. Lag (1998:618).

Övergångsbestämmelser

1994:451

1. Denna lag träder i kraft den 1 augusti 1994.

2. Lagen tillämpas inte vid verkställighet av dom på fängelse som är meddelad före den 1 maj 1994.

3. Beslut av Kriminalvårdsstyrelsen enligt 9 § som meddelats före den 1 oktober 1994 skall överklagas direkt till kammarrätten. I sådant fall krävs inte prövningstillstånd av kammarrätten.

1995:1729

Denna lag träder i kraft den 1 maj 1996 men tillämpas inte i de fall där det första beslutet i ärendet fattats dessförinnan.

1996:784

Denna lag träder i kraft, i fråga om 4 § och punkt 1 i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna den 1 augusti 1996, samt i övrigt den 1 januari 1997.

2005:42

Denna lag träder i kraft den 1 april 2005. Om verkställigheten av fängelsestraffet påbörjats i anstalt före ikraftträdandet gäller 1§ i sin äldre lydelse.

2005:981

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2006.

2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande dels i fråga om Kriminalvårdsstyrelsens prövning av annan kriminalvårdsmyndighets beslut som har fattats före ikraftträdandet, dels i fråga om överklagande av Kriminalvårdsstyrelsens beslut som har fattats före ikraftträdandet. Vad som i de äldre föreskrifterna sägs om Kriminalvårdsstyrelsen skall efter ikraftträdandet i stället gälla Kriminalvården.

Bilaga 4

Lag (1974:203) om kriminalvård i anstalt 33, 33A , 33B §§ (IÖV-utsluss)

33 § Under den sista tiden i anstalt skall förberedelserna för den intagnes frigivning vara särskilt inriktade på konkreta åtgärder för att underlätta övergången till ett liv i frihet.

Den intagnes bostads- och sysselsättningssituation samt hans eller hennes behov av stöd- och behandlingsinsatser efter frigivningen skall utredas. Utredningen skall syfta till att den intagne vid frigivningen i möjligaste mån skall ha sin försörjning ordnad genom arbete eller på annat sätt och att han eller hon skall ha tillgång till bostad. Om den intagne behöver undervisning, utbildning eller ekonomiskt, socialt eller medicinskt stöd efter frigivningen skall åtgärder vidtas så att dessa behov, så långt som möjligt, kan tillgodoses.

Förutsättningarna för att bevilja den intagne frigång enligt 11 §, verkställighet utanför anstalt enligt 33 a § eller vistelse utanför anstalt enligt 34 § skall särskilt övervägas.

Förberedelserna skall ske i nära samverkan med den intagne och i samarbete med berörda myndigheter, organisationer och enskilda personer som kan främja den intagnes anpassning i samhället.

Åtgärder och ställningstaganden enligt denna paragraf skall dokumenteras. Lag ([2001:510](#)).

33 a § En intagen som avtjänar fängelse i lägst ett år och sex månader kan, för att underlätta hans eller hennes anpassning i samhället, medges att avtjäna högst fyra månader av straffet omedelbart före villkorlig frigivning genom verkställighet utanför anstalt. En intagen som avtjänar fängelse i lägst två år kan, under samma förutsättningar, medges att omedelbart före villkorlig frigivning verkställa högst sex månader av straffet utanför anstalt. Verkställighet utanför anstalt skall i båda fallen ske genom intensivövervakning med elektronisk kontroll.

Verkställighet enligt första stycket får inte medges om det kan befaras att den intagne kommer att avvika, återfalla i brott eller missbruka alkohol, narkotika, andra beroendeframkallande medel, något sådant dopningsmedel som avses i [1 §](#) lagen ([1991:1969](#)) om förbud mot vissa dopningsmedel, någon sådan vara som omfattas av lagen ([1999:42](#)) om förbud mot vissa hälsofarliga varor eller om särskilda skäl i övrigt talar mot verkställighet utanför anstalt.

Av 7 § följer att beslut enligt denna bestämmelse inte får strida mot de särskilda villkor som gäller för verkställigheten. Lag ([2005:43](#)).

33 b § I fråga om formerna för verkställighet enligt 33 a § tillämpas 3, 4, 6 och 7 §§ samt [8 §](#) första stycket 1-4 och andra stycket lagen ([1994:451](#)) om intensivövervakning med elektronisk kontroll.

Vid bedömningen av vilka villkor och föreskrifter som skall gälla för verkställigheten skall särskilt beaktas att syftet med verkställighet enligt 33 a § är att underlätta den intagnes anpassning i samhället. Lag ([2001:510](#)).